

ПЕРЕЖИНСЬКІ ДЗВОНИ

№ 3 РІК I

ПЕРЕМИШЛЬ • БЕРЕЗЕНЬ 1992

diasporiana.org.ua

Найсвятіший Отець вітає митрополита М. Любачівського та єпископа І. Мартиняка під час Синоду українських ієрархів Української греко-католицької Церкви

Фото: Артуро Марі

ЗМІСТ

Мирослав Левкович: <i>Дальші роздуми над колишнім Кафедральним собором у Перемишлі</i>	2
Михайло Прутник: <i>Чи справді був польсько-український конфлікт у Перемишлі</i>	4
о. Мирослав Шегда: <i>Як насправді постала Берестейська унія в 1595-96 рр.? (продовження)</i>	7
Михайло Козак: <i>Церква в селі Гребенне як пам'ятник історичної спадщини (закінчення)</i>	8
Марія Туцька: <i>Роздуми з приводу відкриття пам'ятника Т. Г. Шевченку в Білому Борі</i>	11
Володимир Пилипович: <i>Культ Шевченка в Перемишлі</i> ..	12
Богдан Стельмах: <i>Пам'ятник</i>	15
Ольга Петик: <i>Думки про Україну</i>	16
Катерина Федик: <i>Бог. Батьківщина. Родина</i>	16
Синодальні рефлексії	17
М. К-к: <i>Вісті з-над Сяну</i>	18
<i>З життя Перемиської греко-католицької спархії</i>	18
Андрій Степан: <i>Requiem</i>	19
Мирослав Левкович: <i>Вісті з України</i>	21
(млч): <i>У пам'ять 110 роковин з дня народження Івана Огієнка</i>	21
І. Г.: <i>Повертають як лелеки в свої рідні сторони — посмертна згадка</i>	22
Іван Павлик: <i>Українські приповідки й приказки про погоду на місяць березень</i>	23
М. К.: <i>Книжкові новини на полицях перемиських книгарень</i>	24
<i>Оголошення</i>	24

ПЕРЕМИСЬКІ ДЗВОНИ

№ 3/1992

Засновано 1 січня 1992 року

«ПЕРЕМИСЬКІ ДЗВОНИ» — це регіональний, універсальний журнал, який віддзеркалює події і проблеми релігійного, суспільно-культурного і громадсько-політичного життя українців Перемищини.

У ньому — література, мистецтво, суспільно-культурні події, громадсько-політична думка, українська спадщина Перемищини, актуальні теми, ювілеї, рецензії, огляди, коментарі, листи до редакції, оголошення, бібліографія тощо.

Виходить: один раз в місяць.

Увага: передруки й переклади дозволені за поданням джерел; висловлена думка автора неконечно є поглядами редакції; редакція застерігає собі право скорочувати статті й виправляти мову.

Пояснення до фото на першій сторінці:
Окупація поляками Кафедрального собору

Тематика журналу «Перемиські дзвони»

№ 2 — за місяць лютий:

- Гомілія виголошена під час зустрічі з вірними візантійсько-українського обряду 2 червня 1991 року у Перемишлі Папою Іваном Павлом II
- Промова Перемиського Єпископа Ординарія Івана Мартиняка 2 червня 1991 р. у Перемишлі
- Покликаний на службу Церкві
- Як насправді постала Берестейська унія в 1595-96 рр.?
- Оповідання «Михайлове Різдво»
- Церква в селі Гребенне як пам'ятка історичної спадщини
- Вісті з-над Сяну
- З життя Перемиської греко-кат. спархії
- Вісті з України
- інші...

№ 4 — за місяць квітень (пропоновані теми):

- Матеріали присвячені інгресові Владики Ординарія Івана Мартиняка
- Як насправді постала Берестейська унія в 1595-96 рр.?
- Церква в день її оновленого 25-ліття
- інші...

Видає: Кафедральна греко-католицька парафія св. Івана Хрестителя у Перемишлі

Редагує редакційний колектив у складі:
о. Богдан Степан — відповідальний редактор
Михайло Козак — редактор
Андрій Степан — художнє оформлення

Адреса редакції: Ks. Bogdan Stepan
ul. Komisji Edukacji Narodowej 3/2
37-700 Przemyśl
tel. 47-282

Набір і ломка текстів: Zakład Wydawniczy „Tyśa”
03-614 Warszawa, ul. Kościeliska 7, tel. 19-95-43

Дальші роздуми над колишнім Кафедральним собором у Перемишлі

Від багатьох років Католицька церква в особах найвищих її достойників, зокрема Папи Пія XII, закликувала до релігійної свободи. II Ватиканський собор присвятив цій проблемі багато уваги. Результатом проведених на ньому дискусій, була декларація про релігійну свободу.

Українська греко-католицька Церква, за роки свого існування, пройшла пекло. У березні 1946 року на так званому Львівському соборі, зліквідовано та силою включено її до Російської православної Церкви. Арештовано всіх єпископів, тисячі священників, монахів та монахинь. Реквізовано все приналежне їй майно.

Репресовано її також на території Польської Народної Республіки. У ході звісної операції «Вісла», 695 церков перемиської єпархії перестало бути її власністю.

У час заініційованої Горбачовим перебудови, на Україні ситуація почала корисно змінюватись. Настав час релігійної толеранції. Церкви і костели повертали-ся до законних власників.

У Польщі повалено комунізм, до влади прийшли демократичні сили. Національні меншості, у тому й українська, почали добиватися своїх прав і повернення хоча б частини свого майна (у цьому також сакральних об'єктів), яке було skonфісковане і розподілене комуністичною владою.

У 1991 році Папа Іван Павло II призначив єпископа Івана Мартиняка перемиським ординарієм. Як відомо, у кожного єпископа повинен бути свій кафедральний собор (до 1946 року була ним церква св. Івана Хрестителя). У лютому 1991 року у старинному граді над Сяном спалахнула справжня війна за храм. Точніше, не війна, а одностороння тотальна атака з використанням місцевої преси, летючок, плакатів до «братів українців», як нас цинічно називалося у цій «творчості». З жалем ми сконстатували, що частина польського населення Перемишля, особливо ця об'єднана у так званому Суспільному комітеті захисників польського костела св. Терези, своєрідно розуміє братерство та релігійну толеранцію. Треба жаліти, що у перемиській пресі не з'явилася жодна прониклива стаття, у якій пояснено б дезорієнтованим читачам суть конфлікту. «Аргументи» захисників Кармелю зводилися до висловів: українці багато вимагають, хоч не дають Польщі нічого. Не поступаються також нічим полякам на Україні. На жаль ці думки, особливо у початковому періоді піддержувалися місцевою владою. Костел, який здавалося б, повинен бути найбільш зацікавленим у цій справі, чомусь тоді мовчав. Аргументи ці були спрямовані вірніше на розпалювання ненависті між поляками і українцями і в жодному разі не сприяли розв'язанні конфлікту, а передусім вони розходилися з правдою.

А ось, деякі «факти», які наголошували захисники Кармелю. Кафедральний собор, який з 1784 до 1946 року приналежав греко-католикам був даром цісаря Йосифа II, який проявляв особливу ворожість до польських монастирів, що були центром польського патріотичного життя («Пограніче» № 22). Настійні прохання русинів факт цей прискорили, а їхньої інспірації у цій сумній справі не можна заперечити («Пограніче» № 21).

Виходить, що цісар Йосиф II зліквідував монастирі тільки у Перемишлі на численні просьби «клятих русинів». Слід зазначити, що руська єпархія у Перемишлі існувала вже у 1218 році (єпископ А. Добриня-Ядренкович), а латинська щойно у 1377 році (єпископ Ерик де Мора-Вінзен). У 1412 році польський король Ягайло передав руський собор латинникам (про це згадує у своєму літописі Ян Длугош).

Проте вернімося до суті справи. Греко-католицька громада підготувала будівельні матеріали і почала у тому часі будувати у Перемишлі свій кафедральний собор. Доказом на це є дзвіниця, що стоїть до сьогодні, а яку тепер називають «годинниковою вежею». Зібраний будівельний матеріал на будову кафедрального собору українцям також забрано і використано його до будови залізничного мосту на Сяні (окрім цього, забрано гроші призначені на будову — сумою 40.000 зл.)

А ось як виглядала справа з касуванням монастирів у Перемишлі і чи тільки у Перемишлі?

Звернімося тут до безсумнівного авторитету, яким є Болеслав Кумор. У книжці *Історія Костела (Historia Kościoła, Редакція Видавництва КУЛ, ч. VI, стр. 76)* він пише: *Після 1781 року цісар Йосиф II скасував багато монастирів. Зліквідовано тоді біля 800 монастирів, а тільки в самій Австрії — 7384 монахів та монахинь покинули свої монастирі.*

Така доля зустріла також монастирі Кармелітів та Кармелітанок. Пишуть про це, м.ін. Л. Й. Рогер, Р. Ауберт і М. Д. Кновлес у 5-титомній *Історії Костела (Historia Kościoła, 1987, том IV, розділ V пз. «Юзефінізм»)*. Головною рисою політики цісаря Йосифа II було вмішування держави у життя Костела (також див. Енци. Поп. ПВН, 1988, ст. 318).

Дивує факт, що, як пише голова Комітету захисників Кармелю, 14 осіб з вищою освітою, членів цього Комітету, між іншими доктор наук, самостійно вивчаючи історію Костела та кононічне право, не звернуло на це уваги. Здається нам, що у цьому роздмуханому спорі факти ці мають вирішальне значення. Передусім запобігли б вони дезінформації та розбуджуванні анти-українських емоцій, тим більше, коли йдеться про добрі відносини між двома національностями в межах одного міста і держави, а також між двома сусідніми народами — українським і польським. Додаймо, що не тільки з 52 мільйонним українським народом, але й державою величини Англії чи Франції. Кожний поляк з державним мисленням повинен хотіти, щоб це сусідство було як найкраще. Діяльність Суспільного комітету оборони і йому подібних, в цьому не допоможе.

Чи правдою є, що українці домагаються від поляків

Блокада Кафедрального собору перед приїздом Папи Івана Павла II до Перемишля.

Фото: Андрій Степан, 1991

надто багато, користуючись нагодою, яка заіснувала вперше після II світової війни? Яка доля 695 церков перемиської єпархії? Цим Комітет захисників Кармелю не поцікавився.

Відповідь на це питання знайдемо у фундаментальній роботі Олега Іванусіва *Church in Ruine (Церква в руїні, Торонто, 1987)*. Згадана праця у Перемишлі доступна і не тільки в одному примірнику. Дивним здається факт, що згаданий Комітет про неї нічого не знав. Покликується на неї зате Ришард Гловаккі у статті *Будування доброго сусідства (Budowanie dobrego sąsiedztwa, „Spojrzenia Przemyskie”, № 8, 1991)*, при чому не піддає під сумнів наведених у книжці фактів та цифр.

Наведемо декілька із них:

- а) 245-ма церквами, тобто 35,6% користуються латинники, отже поляки,
- б) 346, тобто 52,2% зовсім зруйновано або не надаються вже до ремонту,
- в) 61, тобто 8,9% у доброму стані, але призначені на інші, позарелігійні цілі,
- г) 28, тобто 4% перейняла Православна церква,
- д) 9 церков замінено на музеї.

Церкви оці були будовані предками між іншими тих українців, що тепер проживають у Перемишлі, а які до того часу не мали ні одного храму, у якому могли б молитися у своєму обряді.

«Саломонове рішення» Святішого Отця, передати греко-католикам поезуїтський костел Ісусового Серця,

зустрілось з гострою критикою оборонців Кармелю. Перераховується на різні способи прохання українців повернути їх майно. З одного боку говориться про їхню необгрунтованість, а з другого доказується, що майже всі їхні вимоги заспокоєні. Хочемо рішуче підкреслити, що досі українцям у Перемишлі не віддано жодного майна. Перед поверненням-бо якого-небудь об'єкту, влада перераховує всілякого роду труднощі, які відсувають у дальше майбутнє розв'язання цього питання.

Вважаємо, що кожна демократична держава зобов'язана однаково клопотатися про всіх своїх громадян, без огляду на їхню національність, конфесію і створювати їм умови до розвитку культури, традиції, в тому і заспокоєння їхніх релігійних потреб.

Захисники Кармелю обгрунтовують свою діяльність, як своєрідний реванж за те, що поляки на Україні дискриміновані, не мають костелів, у яких могли б молитися. А як насправді виглядає ситуація на Україні?

Юзеф Ларські у своїй праці *Національні конфлікти у Центральній та Східній Європі (Konflikty narodowościowe w Europie Centralnej i Wschodniej)*, фрагменти якої помістили „Spojrzenia Przemyskie” № 2 1991 (визнаємо за доцільне покликуватися на перемиську пресу, по-перше з огляду на її регіональний характер, по-друге тому, що легко перевірити наведені факти), пише: *На Україні живе біля 230-260 тисяч поляків (...) близько 350 тисяч українців у Польщі.*

(Далі буде)

Мирослав Левкович

Чи справді був польсько-український конфлікт у Перемишлі

Минув рік від подій, які потрясли нашим містом і воно найшлося у центрі не тільки локальних і державних, але й міжнародних засобів інформації. І коли б ці інформації були згідні з правдою, не варто було б вже й згадувати про це, але тому, що у розгарі подій приписувалось усі біди українцям — згадувати треба.

Погляньмо ще раз на тзв. «оборону перемиського Кармелю» вже спокійно, без емоцій, з перспективи одного року. Зупинімось над сторонами того конфлікту.

Перша — польська — репрезентована тзв. Суспільним комітетом оборони польського костела Кармелітів. Друга — українська, яка свого репрезентанта не мала, стороною конфлікту не була і участі в ньому не брала. Третя — це ієрархія римо-католицького костела, з його архієпископом Ігнатієм Токарчуком на чолі. Четверта — це влади міста і п'ята, це вже маргінальний продукт конфлікту, тзв. «перемиська вулиця».

У загальному, вже сьогодні можна сказати, що цей рух в обороні костела Кармелітів не був спонтанний. Він народився в кабінетах, мав свій сценарій і мету, мав також підтримку у мовчазній поставі, яку зайняла римо-католицька ієрархія (у першій фазі), в нього була підтримка влад міста, політичних і громадських організацій Перемишля.

На тему конфлікту було безліч пресових публікацій, плакатів і звернень, які поширювалися по плотах і мурах міста та написів по будинках, які можна побачити ще й сьогодні.

Першу хвилю протестів викликав факт, коли перемиська греко-католицька капітула і парафія, виступили, згідно з законом від 17 травня 1989 року, щоб повернути хоч частину церковного майна, для потреб греко-католицької церкви, забраного державою після 1946 року. На це негайно відгукнулася місцева преса і все почалося.

Прочитаймо хоч горстку вуличних публікацій того часу: *Nie oddamy polskiego Kościoła oo. Karmelitów na cerkiew bizantyjsko-ukraińską (Społ. Komitet...); Polacy! — Chcą nam zabrać kościół Karmelitów Bosych w Przemyślu na cerkiew. Brońmy własności narodowej i perły POLSKIEJ kultury. Nie wolno dopuścić do trzeciego dramatycznego pozbawienia oo. Karmelitów ich i naszej świątyni. Kościół nie może być przedmiotem nie służących katolikom i naszemu Narodowi spekulacji politycznych! Nie może zabraknąć wśród obrońców żadnego uczciwego POLAKA! (Społ. Kom...); Królowo Polski, ratuj Karmel Przemycki, Rodacy! — Decyzja o przekazaniu kościoła oo. Karmelitów Bosych w Przemyślu na cerkiew bizantyjsko-ukraińską jest NIEWAŻNA (Społ. Kom...).* Тим емоціям дали свою підтримку влади міста у відкритому листі від 23 грудня 1990 р. до Ватикану („Spojrzenia Przemyskie, № 2-3, 1991), якого підписали воєвода, президент і інші визначні особистості влади, політичних і громадських організацій.

Фото: А. Степан, 1991

У безлічі матеріалів ані одним словом не згадано, що держава забрала 689 церков перемиської греко-католицької єпархії, що 245 з них перебрав римо-католицький костел, а 346 зруйновано, що у 1946 році польська служба безпеки, згідно із сталінськими законами, арештувала перемиських владик Йосафата Коциловського й Григорія Лакоту та послала їх на нехибну смерть. Пересічний перемишлянин післявоєнного покоління нічого не дізнався у той час про долю української церкви в Перемишлі, бо про це й згадки не було.

Римо-католицький костел мовчав. З проповідальниць не чути було слова християнської згоди й між двома, до речі «католицькими» церквами. Все мало політичний вимір.

16 січня 1991 року Папа Іван Павло II відновив правовий статус Перемиської греко-католицької єпархії і назначив її ординарія. Звернувся також до (ще тоді єпископа) І. Токарчука письмом від 14 лютого 1991 р., що під час свого паломницького візиту у Перемишлі, хоче зустрітися з українцями, «у святині, яку вони пам'ятають, як свою кафедру».

Ці факти викликали ще більшу хвилю протестів, вістря яких було вже спрямоване на єп. І. Токарчука, апостольського нунція Ю. Ковальчика та проти деяких римо-католицьких священників, які просили пікетуючих розсудку й поваги.

На потвердження цього можна подати безліч прикладів; ми обмежимося лише до найбільш репрезентативних: *Ukraińcy! — wyznawcy obrządku greckokatolickiego — Istnieją siły, które chcą ponownie skłócić Was z Polakami. Bądźcie ostrożni i nie dajcie się zwieść. Wyciąganie ręki po kościół Karmelitów w Przemyślu wbija klina między nasze Narody. Wspólnie przeciwstawmy się temu. Zabieranie przemocą tego kościoła jest grzechem. Pan Bóg tego nie pobłogosławi. Historia wykazała, że przejęcie skasowanego przez zaborcę kościoła nie posłużyło Wam. Zraniło to serca Polaków. Ran tych nie wolno otwierać na nowo. Bądźcie czujni, byście nie ulegli ponownie pokusie. W naszym wspólnym interesie jest żyć i rozwijać się pokojowo. Jesteśmy najbardziej zbliżonymi do siebie narodami słowiańskimi. Na tych terenach polsko-ukraińska krew w żyłach wymieszała się przez pokolenia. To zobowiązuje! Strzeżcie się fałszywych proroków. Wielu Waszych rodaków porzuciło obrządek greckokatolicki i przeszło na prawosławie. Wiara katolicka jest coraz bardziej zagrożona. Bądźcie wierni religii, za którą umierały rzesze Waszych męczenników. Drogowskazem Waszej wiary jest męczeńska śmierć biskupa Józefa KOCYŁOWSKIEGO. Strzeżcie wiary swoich przodków, którzy w czasach brutalnego absolutyzmu carskiego i straszego terroru stalinowskiego nie wyrzekli się obrządku greckokatolickiego. Bądźcie nadal mu wierni. Zjednoczmy swe siły i wspólnie chrońmy zagrożone wartości duchowe. W historii byliście silni wówczas, gdy jednoczyliście się z Polakami. Zbudujmy wspólnym wysiłkiem Waszą katedrę.*

Nie dajmy się podzielić. (Społ. Kom...); Nie uszczęśliwiajcie naszych braci Ukraińców. Oni kościoła Karmelitów nie chcą... Wbrew woli Ukraińców i Polaków podejmuje się decyzje o przekazaniu kościoła Karmelitów, co ma na celu skłócenie naszych narodów (Społ. Kom...); Panie, odpuść Księżom: [тут п'ять прізвищ], bo oczerniając obrońców kościoła Karmelitów, nie wiedzą co czynią! (Społ. Kom...).

І тут, не питаючися українців, чи вони хочуть, чи ні, названо їх „бгацмі” і вчинено їх «союзниками» оборонців костела Кармелітів, а противником обрано тим разом архієп. І. Токарчука і нунція Ю. Ковальчика, а тим самим «оборонці» виявили непослушенство Папі Івану Павлові II.

Ось дальша жменька плакатів на підтвердження фактів. Біля Палати архієп. І. Токарчука появились написи: *Diecezja Greckokatolicka*, а при вході до вже нового греко-католицького кафедрального собору: *Za jaką cenę nuncjusz Kowalczyk sprzedał polski kościół?* Біля монастиря Сестер Бенедиктинок: *Biskup Ignacy Tokarczuk zdradził naród polski.*

Як проходив інгрес Владики-Ординарія до чужої, не своєї кафедри, та про візит і зустріч з Папою Іваном II у Перемишлі, Читач достатньо знайшов матеріалу в пресі, радіо і телебаченні, в нього також якісь власні спостереження як учасника цих подій, але все те виходить поза нашу тему, тому залишаємо її.

Завершенням протиставних позицій оборонців костела Кармелітів, в стосунку до архієп. І. Токарчука, було комюніке Суспільного комітету від 6 червня 1991 року після того, коли архієпископ Токарчук проголосив інтердикт в стосунку до монахів Кармелітів Босих у Перемишлі і закриття їхній костел св. Терези. Яку роль зіграли в тому Кармеліти, думаємо, що пояснювати не треба.

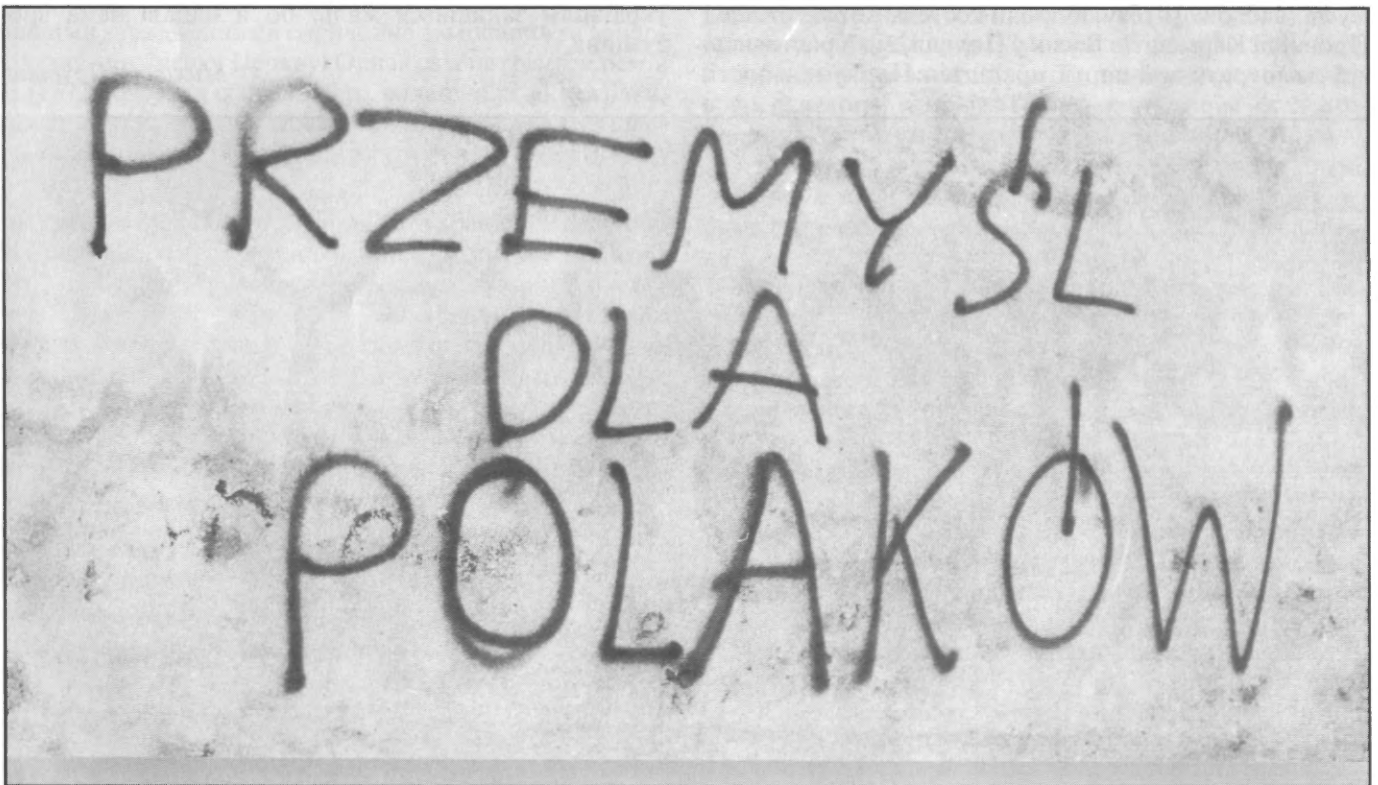

Фото: А. Степан, 1991

Повернімося до дальших роздумів над сторонами «конфлікту». У жодному із згадуваних випадків, коли незвичайно швидко розвивалися події і антиукраїнські настрої, ніхто з місцевої влади, чи політичних та громадських організацій Перемишля, не бажав собі зустрітися з представниками української громади з Об'єднання українців у Перемишлі чи Народного дому, не шукав способу, як погасити міжнаціональний конфлікт.

Українці Перемишля не мали можливостей оборони, не могли протиставитися всяким наклепам; не zorganizували жодної пікети, маніфестації, віче, голодівки на знак протесту, не повісили жодного плакату, нікого не чіпали, не ображували, не провокували; зате повели себе гідно і спокійно, хоч доводилося їм з болем проковтувати гіркоту всяких провокацій.

Отже українська сторона конфлікту функціонувала лише в уяві журналістів місцевої преси і цей факт викликав зовсім непотрібні пристрасті й істерії частини місцевого польського населення.

Чи були розважні голоси в пресі? Були, але не у місцевій. Єжи Туровіч у статті *Lwów i Przemyśl* у „Tygodniku Powszechnym” № 15 від 14.04.1991 р. писав: *Trzeba więc powiedzieć, że owa akcja protestacyjna, w której uczestniczą działacze Solidarności, ugrupowań politycznych, a nawet władz miejskich, czy też wojewoda, jest akcją świadczącą o całkowitym braku poczucia odpowiedzialności, braku podstaw kultury społeczno-politycznej, a przede wszystkim, że nie ma ona nic wspólnego z wiarą katolicką i obroną tej wiary. Przeciwnie — uczestnicy tego protestu wyrządzają Polsce i Kościołowi ogromną szkodę o trudnych do przewidzenia konsekwencjach.*

Були й в „Po Prostu”, № 13 від 28.03.1991 р., у „Gazecie” № 93 від 20-21.04.1991 р., в „А-З” № 98 від 22.05.1991 р. і інших. Були й рішучі протести проти дій Суспільного комітету оборони костела Кармелітів від Провінції Кармелітів Босих у Польщі, від Християнської демократичної партії праці, від Партії вільності,

але ці засуди не змогли вже нічого змінити у Перемишлі.

На огорожах, мурах будинків, стовпах, появилися ніким не контрольовані, провокаційні, образливі написи в роді: *Przemyśl tylko dla Polaków; UPA won; Ukraińcy na Ukrainę; Zabić Ukraińca* та інші. Скільки ж в цьому нетолеранції, приниження, погорди, звичайного простацького шовінізму. Як міг себе почувати українець, який ціле життя прожив у Перемишлі, або українець з України (а приїхало їх тисячі на зустріч з Папою), коли йдучи вулицями побачив тут і там державний герб України — Тризуб — на зашморгу. Прошу собі уявити, як почував би себе поляк побачивши у Вільнюсі чи у Львові, державний герб Польщі на зашморгу. Що діялося би тоді в Польщі? — не важко збагнути. Пригадаймо собі реакцію на яку-небудь кривду запою діяну полякам у Вільнюсі останнім часом.

Горстка невідповідальних людей своїми засліпленіми, шовіністичними діями, які вже аж ніяк не мали нічого спільного з їх набожністю, вивела перемиський конфлікт, який був суто польським, на політичну арену міжнаціональної гри й на довго затьмарила добросусідські, міждержавні стосунки з Україною.

У правовій державі Польщі не найшовся закон ні спосіб, щоб припинити цю безвідповідальну гру, а політичне середовище Перемишля, слави собі не придбало.

За словами Примаса Польщі Ю. Ілемпа, висловленими на зустрічі з українськими владиками в Римі 17 жовтня 1988 року:

*Myśmy Lachom byli wierni
Przeciw hordom każdej chwili
Nim husarze, nim pancerni
Nadjechali, to my zbili.
I cóż za to mamy w zysku
Oprócz więzów, lez, ucisku?*

українцям залишився жаль, бо й надалі нема зрозуміння.

Михайло Прутник

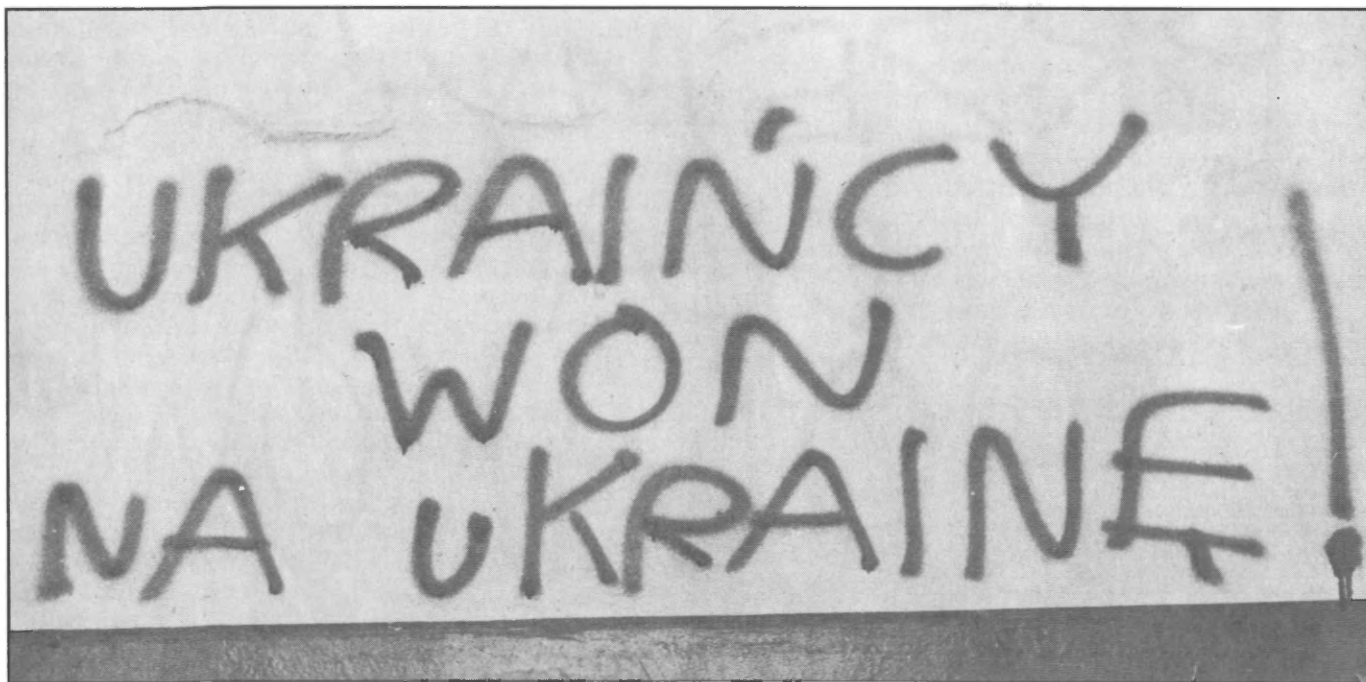

Фото: А. Степан, 1991

Як насправді постала Берестейська унія в 1595-96 рр.?

(Продовження)

До церковного з'єднання української Церкви з Католицькою не дійшло з причин зовнішніх умов, не з натиску державної влади, не з інтригантських старань Єзуїтів, як це тенденційно подають ще сьогодні деякі історики, але сталося це як вислід її внутрішнього розкладу, крайньої деморалізації ієрархії та церковної анархії. Безпідставну тезу згаданих істориків уже під кінець минулого століття відкинув православний історик Орест Левицький, професор Київського університету, пишучи: *Приписувати інтригам і підступам Єзуїтів довершення такого великого церковного перевороту, яким була насправді унія, було б це дуже поверховне... Корінних причин цього сумного явища треба шукати не в зовнішніх обставинах тодішнього положення західно-руської держави, не в інтригах Єзуїтів, не в планах польського уряду, але в нутрі неї самої та в зіпсутті головних підстав її організму...*

Українська Церква, спинившись у такому положенні, не мала великого вибору, де шукати помочі. Не могла шукати помочі в короля, бо він був іншої національності, іншого віросповідання, а його влада обмежена шляхтою. Не могла її шукати в московського патріарха, бо український народ був уже національно свідомий, зрештою Польща не погодилася б на віддання своїх громадян під опіку Москви. Не могла надіятися на поміч від царгородського патріарха, бо був він під владою султана, зрештою патріарх і не вмів допомогти, бо, коли в 1580 р. відвідав Україну, то своїми непередуманими зарядженнями спричинив замішання та занархізував українську Церкву. Однак сам патріарх Єремія II (1572-1595) під осінь 1589 р., видаючи різні вказівки, порадив українським єпископам дійти до згоди з римською Церквою, бо греки під турками не можуть того вчинити.

Отже не було кому оздоровити української Церкви, а була вона переповнена «лиховірством та лиходійством» і люди тривожилися непевністю чи не настав час погибелі. На думку проф. О. Левицького, багато вірних бажало бути під опікою папи, *відправляючи в церкві без перепон все своє по закону грецької віри. Народ міркує, що віри Христової можна правовірно держатися й під римською владою, як це було споконвіку; бо в многовладстві нашім є безвладство, батьківські права подоптані та брехня ніби православних учителів-лицемірів покрила Церкву. Усі люди в один голос кажуть: коли не поправиться в Церкві беззаконство, то до решти розійдемося, приступимо під римський послух і житимемо в святім супокою.* Ось незаперечне свідчення видатного православного історика, що сам український народ спонтанно через з'єднання з католицькою Церквою бажав рятувати свою Церкву й обряди.

Також нез'єднані єпископи жалувалися, що їхні вірні відходять від них до інших віросповідань і то цілими

громадами: *Бог то знає з ким лишимося.* Більше ревні в своїй Церкві робили, що могли, щоб оздоровити її, але коли бачили байдужість здеморалізованої ієрархії, тратили надію та мимохіть думали про з'єднання з католицькою Церквою, в якій після Тридентського собору (1545-1563) релігійне життя процвітало. І так думка про з'єднання з католицькою Церквою по-маленьку захоплювала щораз ширші круги, а посилив її сам патріарх Царгороду Єремія II.

З'єднання української Церкви з Апостольським престолом прискорили зміни, які зайшли в російській Церкві. Московські князі від половини XV ст. не дозволяли своїй Церкві удержувати зв'язків з царгородським патріархом і почали голосити теорію про Москву як «третього Риму», бажаючи помінати своє князівство на московське царство. Коли в 1588 р. царгородський патріарх Єремія II приїхав на Україну візитувати Церкву, а в головній мірі зібрати гроші на гараж для турецького султана, тоді Борис Годунов (1551-1605) запросив патріарха до Москви. Годунов чув про старання української ієрархії та деяких князів, щоб патріарх переніс свою столицю до Києва, бо в Царгороді для нього небезпечно, отже рішив використати його відвідини для піднесення престижу московського князівства й Церкви. Спершу Годунов намовляв патріарха до перенесення своєї столиці до Москви, а коли той не погодився на це, тоді моральним, а навіть фізичним натиском, погрозами і грішми примусив патріарха, що 26 січня 1589 р. дав він згоду на заснування патріархату в Москві.

Патріарх Єремія II повернувшись з Москви на Україну вже ані з канцлером Замоїським, ані з єпископами не хотів вести дискусії про перенесення своєї столиці на Україну. Був виразно роздратований і почав видавати суворі зарядження. Усунув митрополита Онисифора Дівочку, як двоженця, а на його місце поставив архимандрита Михаїла Рагозу (1589-1599), а щоб контролювати цілу митрополію, назначив луцького єпископа Кирила Терлецького своїм екзархом (намісником), затвердив права ставропілії для львівського братства, через що виняв з-під юрисдикції місцевого єпископа Гедеона Балабана. Патріарх перерів ще деякі суди, видав деякі зарядження та в листопаді 1589 р. виїхав з України.

Заснування московського патріархату та суворі зарядження патріарха загострили відносини в українській Церкві. До розчарування причинилося й те, що патріарх зажадав від митрополита за свячення 10.000 аспрів, а після його від'їзду приїхав архієп. Діонісій з його почту з підробленим письмом і зажадав ще 15.000 аспрів. Крім розчарування з візитації патріарха, ще й сумнів опанував українську ієрархію, чи царгородські патріархи є спроможні піднести українську Церкву з упадку та відродити її. Першим з єпископів, що почав серйозно думати про поєднання з Римом, був львівський єпископ Гедеон Балабан, на якому тяжіла опіка, а радше небажана контроль, львівського братства. До єпископа Балабана долучився патріарший екзарх Кирило Терлецький, порізнений з митрополитом Рагозою.

(Далі буде)

о. Мирослав Шегда

Церква в селі Гребенне як пам'ятник історичної спадщини

Діти з дитячого садочку, який існував при Домі монашого Згромадження ССНДМ (тзв. Захоронка) у Гребенному, зі своїми виховateljками та парохом о. Шасним Заставецьким і сотрудником о. Омеляном Кульчицьким (в середині). *Фото з 1934/35 рр.*

(Продовження)

Для монахинь Згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії в селі побудовано мурований дім. Фундатором дому був князь Павло Сапега. В домі ССНДМ проживали 4 монахині. Вони займалися послугами в церкві, вели хор, лікували хворих, опікувалися са́мітними старцями, вели діточий садок тощо. Настоятельками дому Згромадження в Гребенному в різні роки були: сестра Дмитрія Левицька (1936 р.), Єпіфанія Муж (1937), Євпраксія Крутовська (1938) та інші. На зламі 1946-47 років у Гребенному перебувала сестра Провінціональна ССНДМ на Польщу — Василія Чикало.

Слід відмітити також факт, що з Гребенного вийшов у священничий стан о. Дмитро Юрчик (нар. 1909 р., рук. 1936 р.), який закінчив духовну семінарію у Перемишлі (1931-1936), а також те, що у монаший стан жіночого Згромадження пішли: Марія Бунда (монаше ім'я Йоанна), Марія Чорнобай (монаше ім'я Тафзикія) — обидві ССНДМ від 1947 р. і Стефанія Пахолок у монаше Згромадження Йосифіток від 1958 року.

У 1906 році в Гребенному була однокласна школа

з українською мовою навчання, двома вчителями і 54-ма дітьми. В 1928 р. школа була уже двомовною з 109-ма дітьми. В Селиських була 1-класна школа з польською мовою навчання (46-ро дітей), а в Мостах Малих також школа двомовна з 67-ми дітьми.

Від 1930 до 1939 року школа в Гребенному була 4-класною, двомовною, з двома вчителями. Між 1939 і 1944 роками існувала 4-класна школа з українською мовою навчання і 4-ма вчителями. У 1944-45 рр. навчання велося громадськими силами. Від 1945 року до сьогодні спочатку була 4-класна, потім 7 і 8-класна школа з польською мовою навчання та біля 8-ми до 10-ти осіб вчительської кадри.

В селі діяла також читальня «Просвіти» від 1903 року і Кооперативна профспілка «Згода» (?) до 1944 року.

У 1911 році неподалік церкви побудовано дерев'яний будинок-плебанію і господарські будинки. Біля плебанії стояв шпихлір, нижче при вулиці — стайні для живого інвентаря, дещо вище за дорогою — стодола. До 1940 року майном і землею завідував місцевий парох, а потім селяни. Порожні господарські будинки нищилися, а відтак були розібрані. Ранньою весною

Довголітній вчитель і керівник школи у Гребенному. У 1947 р. арештований разом з дружиною Марією і дочкою Степанією (також вчитель), запроторені до табору Явожно, де й помер 26.04.1948 р. Дружина і дочка звільнені з табору, швидко також померли.
Фото з-перед 1947 р.

ССНДМ: сестра Тафзикія (зліва) і сестра Йоанна (справа) — колишні мешканки села Гребенне.

Вид на село Гребенне. По-середині громадський будинок читальні «Просвіта» і кооперативи «Згода». Будинок вперше знищено, а потім розібрано в 1970-х роках.
Фото з-перед 1947 року

Вкрадена ікона св. о. Миколая (рамки залишилися).

Фото: М. Козак, 1969 р.

1946 року з невідомих причин плебанія згоріла.

Тою ж весною 1946 року біля 80 українських родин з Гребенного переселено на Радянську Україну, а через рік, 22 червня 1947 року — в рамках тзв. акції «В» (Вісла) біля 200 українських родин переселено на Західні землі, в Ольштинське і Гданське воєводства. У селі залишилося не більше 20-и українських сімей, робітників-залізничників. У село швидко прийшли нові поселенці польських родин.

Від того часу церква в Гребенному протягом 12-и років була підпорядкована римо-католицькій парафії в Любичі Королівській. Пристосовуючи церкву до нової функції дещо її змінено, а саме частково розібрано іконостас, причому царські ворота були знищені. Звернув на це увагу в 1957 році і заборонив вводити які-небудь зміни воєводський консерватор, вказуючи на те, що церква в Гребенному захищується Міністерством культури ПНР до I групи пам'яток архітектури. За твердженням знавців культури вона повинна захищуватися до найвищої, «0» групи пам'яток і підлягати міжнародному контролю, як унікальний об'єкт.

У 1960 році церкву підпорядковано римо-католицькій парафії в Селиськах. В складі тої парафії знайшлися: костел в Селиськах, церкви в Гребенному і Корнях та церква в Селиськах (використовувана лише до катехизації). Церкву в Мостах Малих знищено після 1947 року.

На зламі 1950-60-х років у село почали повертатися з західних земель Польщі бувші виселенці. В селі засновано гурток УСКТ. Почала розгортатися культурна діяльність, а зокрема місцевого драмгуртка.

У 1969 році структура селян по національності була такою: 47 родин (140 чоловік) — українці, 42 родини (180) — поляки (без врахування працівників ППР, рільничого кооперативу та залізничі).

Церкві повернули її майно, а саме: вишивані хоругви, обруси, рушники тощо, яке зберігалось від 1947 року в костелі в Селиськах. Серед українського населення почала зростати все більша потреба, щоб в своєму, рідному обряді заспокоювати релігійні практики. Зроблено заходи у Генерального вікарія греко-католицької церкви о. митр. Василя Гриника, внаслідок чого о. Іван Федевич з Варшави (нар. 1910 р., рук. 1936 р.) отримав з рук Любачівського єпископа декрет на офіційне ведення душпастирської діяльності в греко-католицькому обряді в церкві в Гребенному.

У Великдень 1964 року після довгої перерви, численно прибулий з навколишніх сіл народ, заспівав якже вимовне *Христос Воскрес*. З огляду на стан здоров'я о. Івана Федевича з допомогою поспішили священники перемиської греко-католицької капітули, які від 1978 року доїжджають у кожні великі свята і кожну другу неділю місяця.

Від цього часу до сьогодні у церкві в Гребенному існують побіч себе два — греко- і римо-католицький обряди. Щороку церкву відвідує чимало туристів. Одні з них з чисто людськими, а деякі, зі злочинними намірами. Саме 26 вересня 1973 року ввечері злодії закралися до церкви і вкрали дві безцінні ікони: ікону св. о. Миколая, яка від давен-давна висіла при вході

церкви та ікону, яка знаходилася у лівому бічному вівтарі в середині храму. Ікони ці не повернулися до церкви. Перша з них знаходиться у Варшавському музеї ікон, про другу не відомо нічого.

Під доглядом мистецтвознавця проф. Віктора Зіна, студенти Краківської академії мистецтв зробили точну інвентаризацію церкви з описом як самої споруди, так і її майна. Акварельна картина церкви виконана проф. В. Зіном була продана (1973 р.), а гроші за неї призначено на фонд Центру здоров'я дитини в Варшаві. Про все те свого часу згадувалося в телебаченні.

Як архітектурний пам'ятник, церква приваблює чимало мистецтвознавців та людей культури. Написано про неї чимало публікацій в пресі, туристських довідниках, згадано на картах пам'яток культури, розміщено фото на поштових листівках тощо...

Церква, як унікальний пам'ятник матеріальної культури предків проіснувала до наших днів завдяки тим, хто у тяжкі часи протягом століть, коли загрожувало її знищення, доглядав і беріг її як реліквію. Їхні імена не записані, але пам'ять про них житиме довго.

Нехай і наше покоління береже її як народний скарб й перекаже наступним поколінням на вічну славу християнства на тій землі.

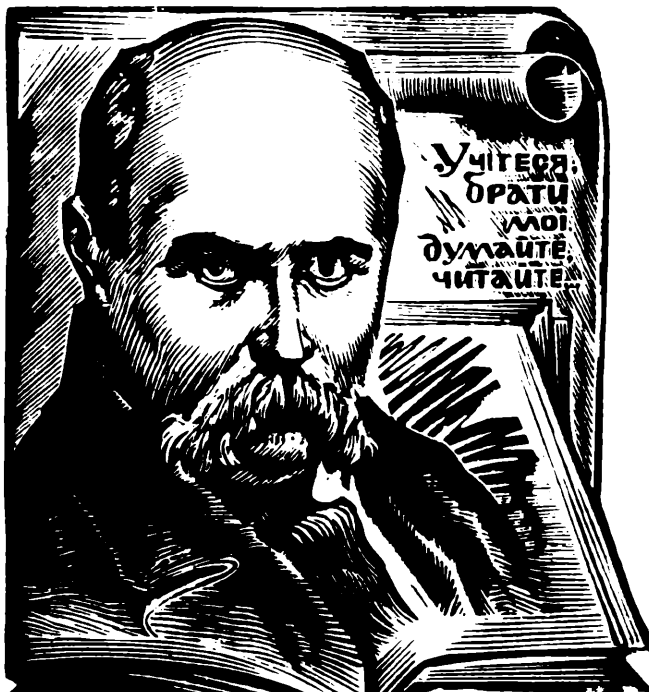
Михайло Козак

1. Budlewicz Zofia: *Oratorium Nadbużańskie. „Sztandar Ludu”*, № 111 (9306), 11-12.05.1972.
2. Gawarecki Henryk: *Lubelszczyzna* (Przewodnik). Warszawa: „Sport i turystyka”, 1979 г.
3. Ігнатюк Іван: *Про охорону пам'яток української матеріальної культури на Люблинщині*. Варшава: «Наша культура», ч. 6(182) 1973 р.
4. Łoziński Władysław: *Prawem i lewem*. Kraków: Wydawnictwo Literackie. t. 1, 1957 г.
5. *Шематизм греко-католицького духовенства злучених єпархій Перемиської, Самбірської і Сяніцької на роки Божі: 1906-13, 1914, 1928, 1930, 1934, 1936, 1936, 1937, 1938-1939*. Перемишль: Накладом Греко-католицької єпископської консисторії.
6. Центральний Державний Історичний Архів (ЦДІА) — рукописні матеріали.
7. Церковні записні документи.
8. Перекази і спогади старих мешканців села.

Будинок школи в Гребенному, дещо розбудований після 1947 року.
Фото: Яромир Козак з 1980-х років

Роздуми з приводу відкриття пам'ятника Т. Г. Шевченку в Білому Борі

У кожного народу є свої вікопомні історичні постаті першої величини, яких не в змозі запорошити пил віків. До таких велетнів української національної культури, політичної думки і дії останніх двох століть безперечно належить Тарас Шевченко. З його ім'ям та творчою спадщиною пов'язані ідеї відродження української культури, науки, громадської думки, історичної свідомості та національної гідності народу. І хочеться вірити, що його знаменні слова:

*Учітеся, брати мої!
Думайте читайте,
І чужому научайтесь
Свого не цурайтесь...*

будуть дороговказом для українських поколінь не тільки в Україні, а й для тих, що народились і живуть вже поза її межами.

Більшу частину свого життя Шевченко провів поза Україною, а все ж таки, де він не бував і куди не закинула його доля, ніколи не забував того краю, в якому народився і в якому пройшла його незavidна молодість. Через його слова, гортаючи сторінки *Кобзаря*, не одно покоління доходило до свого українства. Шевченко з дитинства явився мені як синонім нашого тут українства. Скромні і непідробно врочисті, святкові вечори в крузі «Синьої ленточки» на сцені Народного дому у Перемишлі. Наші учнівські концерти у березневі шевченківські дні, наповнені були поезією великого Тараса і піснями на його вірші у рядах хору «Полонина» лігницького ліцею. Думаю, що інтерес до віршів Шевченка здобула я в ті шкільні вечори у березні, бо вони глибоко заринули в мою душу. Минули роки і лишилися спогади про ті численні шевченківські концерти на великих філармонічних сценах Кракова, Варшави чи Вроцлава та дорогих і близьких — у Пере-

мишлі та Лігниць. Були й ті довгождані в Україні: у Львові, Стрию, Почаєві, Києві та Каневі. Я стояла над могилою Тараса в колі своїх вже учнів-вихованків, пролунав *Заповіт* і пригадалося, що нераз, ще як учениця, мріяла про цю хвилину. Мрія збулася. Посіяне зерно любові до свого рідного слова через батьків, вчителів дало свої плоди; зросло в мені та вже тепер і моїх учнях, яким стараюся позначити їх життя словами: Шевченко, Україна, Батько і Мати. Вони стоять для нас в одному ряді. Стоять так близько і щільно, що здається немовби вони не однорідні, а єдині.

Чим довше живу на світі, тим дорожче для мене і зрозуміліше все те, що пізнала у дитинстві і шкільні роки в ті шевченківські свята.

Коли забринів шкільний дзвінок у вересні 1991 р. у нововідродженій школі ім. М. Шашкевича в Перемишлі, я стояла перед класом повна сумнівів та хвилювань. Згадала ті всі шевченківські концерти і радість з того, що я, так як ті мої учні, раділа, що вчуся в гурті українських дітей, своїх ровесників.

Чи та паралель шевченківських концертів, українського шкільництва у Польщі та нашого самозахисту перед насильною полонізацією є правильною? Думаю, що безперечно так.

Почався новий навчальний рік у новій довгожданій українській школі і мимоволі знов нагадуються слова:

*Учітеся, брати мої!
Думайте читайте,
І чужому научайтесь
Свого не цурайтесь...*

Так, є де вчитися, є кому навчати... Новий шкільний рік це немала подія в житті кожної дитини. Школа це ж зміст її життя, це найважливіший засіб її інтелектуального розвитку, дозрівання до повновартісної людини.

А саме ж початок нового шкільного року це той винятковий час, коли батькам є змога скермувати цей ріст і розвиток дитини в такому напрямку, який вони вважають правильним, на цілий рік, а буває й на ціле життя. Саме з початком шкільного року у Перемишлі лежала на батьках ця особлива відповідальність, яку школу вибрати? Чим менша дитина, тим більша відповідальність батьків, хоч і старшим не обійтися без їхньої допомоги. Зокрема мова тут про українських дітей і батьків у чужій державі. Як знаємо, тут процес виховання набагато складніший для українських дітей ніж для дітей їх неукраїнського оточення. Наші виростають рівночасно у двох культурах, а це зовсім непросто, особливо в цей час, коли життя старається вповні полонити увагу дитини. А знову ж українство ставить нашу дитину в рамки специфічної спадщини нашого народу: релігійної, культурної та політичної. Ставить її увагу та дію на Україну, яку знають лише з оповідань, а якої багато з них зовсім не бачило. Зрозуміло, отже, що виховання свідомого українця вимагає в цих обставинах особливих зусиль. Чи воно взагалі можливе? Психологи та теоретики виховання доказують, що не лише можливе, але й корисне для одиниці, бо розбуджує більші духові сили та розвиває здібності. Маємо доволі таких прикладів: Ф. Шопен, А. Міцкевич. А чи мало їх серед українців, які виростили й виховалися поза Україною, а саме Україна стала смыслом і змістом їхнього життя?

Таке виховання це обов'язок батьків-українців. Сьогodнішні події на Україні ще й ще раз доказують, що Україна — не тужливий спомин про минуле, ані не вигадка. Ми чуємо й бачимо, які небували енергії викрешує нараз наш народ на реальне закріплення своєї самобутності. І це навіть після стількох десятиліть безприкладного переслідування та винищування. Стають

теж реальні зв'язки із недоступною донедавна Батьківщиною. Ми чуємо її присутність, ми чуємо її дихання, ми не є безбатьченками.

І ці зв'язки переконливо доказують, що ми один народ, дарма що розсіяні по всіх континентах. Ми є, ми живі!

Читайте Шевченка, а там отворена вам ціла проява, історія і душа українського народу. І доки наш народ за своє визволення боротися буде, доти той кріпацький син стоятиме перед очима вашими, ваших дітей, внуків і правнуків — писав Василь Стефаник. Школа дає знання, круг ровесників, наповнює змістом переживання та почування дитини. Цей же зміст дає і культурне життя українських громад та спілкування з українською книжою. А хто ж буде її читати? Оті ж німі?

Де є труднощі, там люди часто рятуються виправданням. Як часто чуємо, що мовляв, українське шкільництво та й все українське виховання не на тому рівні, щоб задовільнити потреби дітей. Це виправдання — прикраший застанові — це самооскарження. Це закид самим нам, батькам. І шкільництво, і вся решта нашого громадського життя, його рівень — будуть такі, якими їх створюють батьки, ми всі. Не нарікання (не завжди й оправдане) зроблять українство дитині сприятливими, цікавими, вартими її зусиль. Це може зробити лише активна підтримка з боку батьків добрим словом та ділом. Ефект такої співпраці батьків і школи можна скоро побачити. Доказом цього хай буде наша перемиська школа. В її відкриття і вересня мало хто вірив і певно так воно було б, коли б не допомога батьків, які на заклик вчителів прийшли і допомогли завершити ремонт. Дякуючи за їхню працю, жертвенність 146 дітей почало науку 1 вересня 1991 року в українській школі ім. М. Шашкевича. Почувають себе тут добре і в себе, в своїх порогах. А де ті численні, які залишились поза громадою? Чи лише здібні до нарікань? В ці перші вересневі дні не було легко. Праці для всіх вдосталь. І знов прийшов Шевченко — тим разом з Білого Бору. Його слово і енергія, якою наділив білобірман до величавої події. З братньої школи ім. Т. Шевченка прийшло запрошення для учнів нашої школи на свято відкриття пам'ятника, патрона цієї школи. Першого у Польщі, де там у далекому Білому Борі. Чому саме там? На чужині. Так, для нас це важка чужина, на яку нас заслали не з нашої волі. Хтось скаже, є у світі на чужині такі пам'ятники і у Канаді, і у США, і у Бразилії. На мою думку цей факт мимоволі підтверджує нашу тиху згоду з переселенням, з акцією «Вісла». З другого боку, чому так думаю, що білобірмани чесно на це запрацювали, що саме там перед школою станув цей пам'ятник. А нам лишається жаль з нездійсненого. Була у Перемишлі вулиця, носила ім'я великого Кобзаря і щезла. Обіцяли її повернути, і на тому завершилася справа! Чи ж Шевченко не досить гідний для Перемишля? Чи ми ще до нього не доросли? Прийде час і ми доростем, а поки що кладемо квіти (і будемо класти) у Білому Борі. Хай свідчить, що ми є і будемо.

*Ми, як ти минати будем
Чужії пороги.
Орать будем свої ниви,
Рідні перелogi.*

(Леся Українка)

Посіяли зерно — «слово Шашкевича» тут у Перемишлі, хай воно зросте серед дітей і їхніх батьків, бо на сьогодні найкращою формою допомоги Україні — це дати їй на сьогодні, на завтра і всі майбутні часи творчих ідейних людей — українців. А це ж вони — наші сьогоднішні діти — наші учні, що несуть квіти до Шевченка і у Білому Борі, і у Києві, і у Перемишлі.

Марія Туцька

Культ Шевченка у Перемишлі

Найраніші в Галичині інформації про Шевченка і оцінки його творчості, знаходимо в літературно-критичній та епістолярній спадщині львівського романтичного гуртка «Руська Трійця». Маркіян Шашкевич, духовний провідник галицьких романтиків, у 1842 році в листі до свого приятеля Михайла Козловського щиро умовляє його прочитати альманах «Ластівка», щойно виданий у Петербурзі. В цьому виданні серед ряду інших знайшлися також твори Тараса Шевченка. В цьому ж часі Яків Головацький пише першу в Галичині рецензію на цей альманах, звертаючи увагу на уривки з поеми *Гайдамаки*. Рецензент наголошував на народності й автономії української літератури підкресливши, що впливає вона зі «щирої груди русина».

В добі «Весни народів» у Львові з'являється українська преса. Третій із членів «Руської Трійці» — Іван Вагилевич — у 1848 році видає тижневик «Руський Дневник». На його сторінках друкує цикл статей *Замітки о руській літературі* з першою в Галичині оцінкою творчості Тараса Шевченка. Вагилевич називає Шевченка знаменитим поетом, високо оцінюючи його драматичний таланти, звертає увагу читачів на твори опубліковані в *Чигиринському Кобзарі* та на невидану ще поему *Кавказ*.

Перші відомості про розгром царатом «Братства Кирила й Мефодія» появились в газеті «Тшеші май» в січні 1848 р. Польська газета повідомляла своїх читачів, що царський уряд заслав у Сибір за вільнодумство трьох українських професорів: М. Костомарова, П. Куліша і Т. Шевченка. В цьому часі з Наддніпрянщини прибув до Львова польський емігрант Генрик Яблонський. Він вступає у гурт української інтелігенції, яка стремить до національного відродження і в тижневику «Руський Дневник» публікує вірші: *Мученикам вольності з 1847 року та Думка в степах*. Ці вірші є першими літературними творами присвяченими діячам та ідеям Кирило-Мефодіївського братства. В статті *Слово про Русь і її політичне становище* Яблонський порушує актуальні питання польсько-українських відносин, добачаючи потребу спільних дій в інтересі Польщі й Русі. На думку Яблонського Шевченко є тим діячем та творцем, що вказав правильну дорогу до свободи й братерського співдіння.

В добу Меттерніхівської реакції, українська інтелігенція Галичини попадає в стан москвофільського отупіння і щойно виникнення на початку 60-х років тзв. другої «Руської Трійці», відкриває нову сторінку захоплення Шевченком. Лідер групи Ксенофонт Климкович пише перші вірші присвячені пам'яті Шевченка *На вічну пам'ять Тарасові* (1863 р.) та *Тарасові на вічну пам'ять* (1866 р.). У Львові 1865 року Климкович видає досі недруковану Шевченкову поему *Сон*, збирає матеріали до першого галицького видання творів Шевченка; з'явиться воно як двотомник у Львові 1867 р. Климкович є ініціатором святкувань шевченківських ювілеїв.

Особливим роком в українському календарі Перемишля став 1864. Вперше перемишляни святкують третю річницю смерті Кобзаря. До цієї події композитор Михайло Вербицький пише музику до патріотичного вірша Павла Чубинського *Ще не вмерла Україна*. Заміром композитора було створити пісню, яка заступила б інфантильний у своєму змісті гімн з часів Весни народів — *Мир вам браття* (також перемиського композитора Петра Любовича). Одним з організаторів Шевченківського концерту був молодий тоді Анатоль Вахнянин, випускник перемиської гімназії, учень Михайла Вербицького. Пізніше — відомий політичний діяч партії народівців, композитор, організатор українського музичного шкільництва. Писав також музику до творів Шевченка. З ініціативи А. Вахнянина 1891 року створюється у Львові та Перемишлі співоче товариство «Боян». Перемиський «Боян» проіснував до 1939 року, ретельно пропагував українську хорову творчість, в своєму репертуарі мав композиції до віршів Шевченка й звичайно, брав участь в Шевченківських святкуваннях.

Перемиська інтелігенція початку шістдесятих років XIX століття своє знання про Шевченка завдячує о. Юстині Желехівському; він привіз зі Львова перший примірник *Кобзаря*. О. Ю. Желехівський був катехитом та учителем «руської» мови в перемиській гімназії й до програми навчання включив твори Шевченка. 1868 року в Перемишлі й Львові на Шевченківських концертах було вперше виконано хорову композицію Михайла Вербицького *Завіщання* тобто *Заповіт*. Ініціатором створення музики до *Заповіту* був той же отець Желехівський. Так почався триваючий донині процес музичної інтерпретації все живої поезії Тараса Шевченка. Важливе місце займають тут і перемиські композитори.

1887 року має місце поділ перемиської гімназії на дві

окремі школи: українську та польську. Майже чверть століття директором української гімназії був Григорій Цеглинський, політичний діяч, посол до віденського союму, письменник й організатор культурного життя. *Учітеся брати мої*, ця цитата з Шевченка викарбована над входом у школу, була провідною в педагогічній діяльності Цеглинського. Це ж завдяки його організаційному хистові в 1891 році відкривається в Перемишлі відділ Товариства «Просвіта», так заслуженої інституції в ширенні серед народу ідей і творчості Т.Г. Шевченка. «Просвіта» мала розвинену мережу бібліотек та читалень, в яких щорічно відбувалися шевченківські свята.

Початки шевченківських концертів, що їх влаштовувала гімназійна молодь сягають 1872 року, щойно відкриття української гімназії дало молоді можливість організувати відкриті концерти для ширшої аудиторії. Святковим днем була тоді річниця смерті поета і цей день був вільним від занять. Програми концертів склалися з святкових промов, яких авторами були старшокласні учні, на художню частину склалися твори й пісні до слів Шевченка, часто звучали музичні твори європейських класиків. Учні складали нераз багаточисельні музичні ансамблі, хори та драматичні гуртки. В міжвоєнний час запрошували також виконавців з-поза школи. Такі концерти завершувалися виступом директора, а серед слухачів часто бували владики: Константин Чехович та Йосафат Коциловський. Подібні концерти мали місце й в ліцеї Українського інституту для дівчат, що був створений у 1895 році. Прочитую тут уривки з промови дир. ліцею Олексія Яреми з 26 червня 1991 року. В день закінчення навчального року, звертаючися до випускниць директор сказав: *...Ви полишаєте інститут і ліцей в ювілейному році, в 50-ті роковини незабутньої слави нашого генія Тараса Шевченка. Ідіть же за його заповітом, ідіть в народ. Будьте всі учительками і то на кожному місці, де молодші або старші шукають науки. Нераз може прийдеться вам і потерпіти за рідне, стріне вас невдяка і розчароване, то ви пам'ятайте на слова Шевченка, що «не для людей і не для слави» — трудіться для другого. Беріть собі примір від самого великого нашого учителя Шевченка.*

Літературні, музичні й художні зацікавлення української гімназійної молоді розбуджували відомі творці української культури кінця XIX початку XX ст., що на цей час працювали в українських середніх школах Перемишля. Були серед них: Станіслав Людкевич в Перемишлі написав один з найбільших своїх творів: кантату *Кавказ* на слова Т. Шевченка, Олена Кульчицька — художниця, тут створила цикл портретів українських письменників (також Шевченка), Василь Щурат — історик української культури, шевченкознавець. Навчали тут письменники: Орест Авдікович, Кость Горбаль, Осип Турянський, Сильвестер Яричевський — автор книжки про Шевченка *Поет любові і протесту*, визначний психолог Степан Балея — автор праці *З психології творчості Шевченка*. В міжвоєнні роки вчили в Перемишлі: письменник Василь Пачовський, сьогодні забутий мовознавець Євген Грицак та композитор і музикознавець Василь Витвицький.

Перемиська преса щорічно широко інформувала своїх читачів про Шевченківські святкування, друкуючи програми й репортажі.

Вельми врочистим в Перемишлі у 1914 році було святкування 100-річчя з дня народження поета. І так, учениці дівочого ліцею гроші зібрані з концерту в честь поета, передали на ювілейний стипендіяльний фонд імені Тараса Шевченка, який був призначений для бідних учениць. Дев'ятого березня в будинку чоловічої гімназії відкрито погруддя Шевченка. Врочистість почалася виступом директора Андрія Алеськевича Промовець підкреслив значення поета для українського відродження, ставляв його за приклад для молоді, яка в своїй більшості теж виводилася із селянської маси. Погруддя спочивало на кам'яному цоколі з написом *Тарасові — молодіж 1914*. Годиться тут нагадати і такий факт, що восени 1939 року з об'єднання початкової школи ім. М. Шашкевича і II гімназії виникла десятилітка ім. Й. В. Сталіна і саме тоді, в неясних обставинах кудись пропало Шевченкове погруддя.

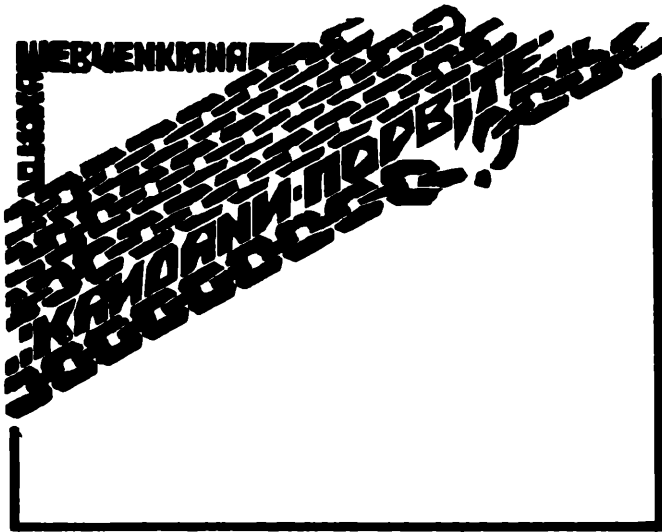
Врочисті академії відбулися також у жіночій учительській семінарії та в школі ім. Шашкевича, на якій був присутній єп. К. Чехович. «Перемиський Вістник» від 30 січня 1914 р. в редакційній статті *Перед ювілеєм Шевченка* писав: *...позір перемиська Україно! Не сміє бути в нас ні одного містечка ні села, не сміє бути ні одного товариства яке би не відсвяткувало так дорого нашого ювілею*. Автор намовляв старих і молодих *закупити та читати твори Шевченка, а в кожній хаті в гарних рамках на стіні повісити його портрет*. Кожна громада могла б на ту пам'ятку вкопати в землю десь на догіднім публичнім місці гарну молоду деревину, найкраще дуба і назвати його іменем Шевченка. Під кінець лютого «Вістник» повідомляв про створення в Перемишлі Шевченківського комітету. На першому засіданні прийнято план святкувань і так, на березень заплановано ювілейний концерт, в квітні концерт для міщан і робітників, а в травні загально-повітові святкування з походом через місто й наданням імені Шевченко одній з вулиць. Стаття кінчалася закликом до всіх місцевих організацій «Січі» та «Сокола» гідно приготувитися до цих святкувань. Березневий номер газети повністю присвячений Шевченковим роковинам. Передова стаття це розповідь про життя і творчість поета, написана піднесено з численними цитатами і кінцевим закликом: *Вставайте! Кайдани порвіте!*. Публікується літературний нарис *Чотири хвили з життя Тараса Шевченка*, кілька поезій самого Кобзаря, репортаж *Українська молодіж Шевченкові*. Номер замикає викривально-полемічна стаття *Шевченко а русофіли* спрямована проти органу перемиських москвофілів «Русская земля». «Вістник» полемізує з тенденційним представленням Шевченка як російського православного поета. Нагадує про заборону з боку «Найсвятішого Синоду Руської Православної Церкви» влаштувати будь-які церковні святкування (панахиди).

Тижневик «Русская земля», що називав себе *народний еженедельник на галицько-руських говорах* почав виходити в Перемишлі на початку 1914 р. Видавцем був Дмитро Вислоцький, в пізнішому творець

лемківського регіоналізму, літератор, відомий як Ваньо Гунянка. До четвертого номеру газета надсилалась читачам безплатно. Число дев'яте від березня 1914 р. присвячене Шевченкові. На першій сторінці портрет поета і відредакційна стаття, в якій читаємо такі курйози: *...одни кажуть, що Шевченко сякій-такій, що не треба празнувати годовщини, други кажуть, що Шевченко не наш, не русскій, а мазепинскій поет, то і ми скажем за кого уважасм Шевченка: Шевченко наш хлопський, русскій, православний поет... Наші мазепи празнуют его пам'ять, щоб прислужитися єзуїтам, ляхам і німцям. Шевченко наш!* Дальше редакція пропонує зібрати гроші і відіслати їх одному з вселенських патріархів, щоб відслужив панахиду за Тараса. В наступній статті *Стихотворец Тарас Шевченко* невідпущений автор ось так пояснює арешт і заслання у 1847 р. *...Вороги русского народа оклеветали Шевченка перед правительством і воно повірило сей підлій брехні і приказало взяти Шевченка за кару до войска і пігнати аж до Оренбургской кріпости*. Номер закінчує стаття *Чи Тарас Шевченко був мазепинцем?* Ось уривки своєрідних «роздумів»: *...Справді смішний світ! У нас в Галичині чествують православного хлопського поета, мазепинці, поляки, єзуїти, жиди і кажуть, що Шевченко їх поет!*, а дальше після уривків з Івана Гуса та Гайдамаків, які послужили як аргумент, констатація: *...Хиба досить вистарчить, щоби переконатися, що мазепинці, єзуїти, поляки і жиди скорше проклинати повинні Шевченка як чествувати! Але то ничо, бо треба щось мати, то хотя чуже треба взяти... Фабрикують Шевченка на мазепинського поета*.

Під кінець березня 1914 р. в залі Народного дому відбувся Шевченківський концерт організований місцевими товариствами. Концерт почав оркестр 10 полку піхоти під керівництвом капелмейстра Червенки, звучав Козачок М. Лисенка. Доповідь прочитав професор львівського університету Олександр Колеса. В цей день з вікон українських інституцій, крамниць і помешкань майоріли синьо-жовті прапори.

Головні святкування 100-ліття з дня народження Шевченка відбулися в неділю 24 травня 1914 року. Ранком напроти Кредитового товариства «Віра» почали збиратися відділи «Січі» та «Сокола» в числі 2.152 чоловік в мундурах, з прапорами і оркестром. Похід повів кошовий перемиського повіту д-р Володимир Загайкевич, на коні, в мундурі і з булавою. За ним двох ад'ютантів й кінна чота «Січі» з Болестрашиць. Дальше йшов січовий оркестр із Старого Самбора, а за ним січові та сокільські товариства. Вони були поділені на курені, перед ними на конях їхали командири. Відділи пройшли від вулиці Побережа, Франц-Йосифа через Ягайлонську, Словацького на Баштову, по дорозі до колони включились керівництва й члени читалень «Просвіта». О 10.30 години на вул. Баштовій, на площі за бурсою св. Миколая відбулась польова Служба Божа. Посвячено прапор і прийнято присягу чоти перемиського «Сокола». Звідтам похід пройшов у центр міста, до нього включилися учні українських шкіл, представники перемиських товариств: міщанських, інтелігентських та жіночих. Як констатували журналісти, у поході не взяли участі українські со-

ціал-демократи. Маніфестацію закінчив на вулиці Міцкевича військовий парад, що його відібрав В. Загайкевич.

У час польсько-української війни 1919 р. польські власті Перемишля не дозволили влаштувати щорічних святкувань. «Український Голос» від 9 березня 1919 р. писав з резигнацією: *...Та нехай і так буде. Нову кривду вплетено у вінець наших національних терпінь і цієї нової кривди ми ніколи, ніколи не забудемо! Ми бажали бути бодай хвилиночку разом, напиться з чистої вічної криниці його Слова, знайти в цьому Слові наш біль й нашу радість. Наругу над нашими національними почуваннями минаймо з погордою чесних людей.*

Проте в березні 1921 року знов відбувся Шевченківський концерт, на цей раз його влаштувало Товариство «Перемиський Боян». «Український Голос» публікує статтю Кирила Студинського пз.: *Пам'яті генія.* В цьому ж році в Перемишлі вийшла друком книжка шведського вченого Альфреда Енсена *Тарас Шевченко, життя українського поета.*

В міжвоєнні роки на Шевченківських святкуваннях виступали як доповідачі відомі діячі українського політичного життя. У 1933 році доповідь читав посол Остап Луцький, а в 1936 р. також посол Степан Витвицький. Особливо врочисто святковано 75 річницю смерті в 1936 р. Концерти відбулися в Народному домі, в обох гімназіях, початкових школах ім. Шашкевича та св. Миколая на Засанні, в читальні «Прогресу» на Вовчу.

Десь з початком 30-х років, в рамках проведених тоді змін назв вулиць, одну з них було названо іменем Шевченка. Проте чергове «порядкування» на початку 80-х викреслило це ім'я зі списку перемиських вулиць.

Останній перед війною Шевченківський концерт відбувся 14 березня 1939 року, на ньому востаннє були присутні владики Йосафат Коциловський та Григорій Лакота.

Після II світової війни, стара перемиська традиція відродилася щойно у 1956 році. Цей час жде уваги до себе.

Володимир Пилипович

Богдан Стельмах

ПАМ'ЯТНИК

В місті лицарів, храмів, музеїв і левів
Кафедральному місті Івана Франка,
Де знайшли п'єдестали Міцкевич і Ленін,
Всіх вражає Шевченка відсутність гірка.

На осердді Європи, в двадцятому віці
Стоїмо на Говерлі своєї ганьби.
І безсовісно глипаєм світові в вічі
Без'язики, безликі, великі раби.

Товариство! Чи чули коли про таке Ви?
Виявляється вже й тіснота нас дійма.
Вже у Львові по лінії Ленін-Міцкевич
Для Тараса Шевченка притулку нема!

Знову збурило спокій це вічне ймення,
Скаламутило штиль керівної гори,
Одіпхнути його на якесь загумення,
На викописька псячі, на задні двори.

Крізь фельдфебельські марші, крізь поглуми панські,
Крізь наругу і тугу, крізь горе і гнів
Сотню років ждемо, п'ятдесят з них радянської,
І не годні діждатись Шевченка у Львів.

Хто ми справді, Братове, у власних хоромах?
Назбирали грошей целофановий міх
І ждемо на руки «разрешающий» помах
Що Шевченкові можна до нас на поріг.

Не в порозі, не в сінях, у ріднім соборі,
А на місці вітварнім, де неба вітраж,
Сипле золоту сонця і сяючі зорі
Стане найгеніальніший мученик наш.

І дарма, не піддається в амбіціях хатніх,
І не втімить, дарма, наш чиновницький гурт
Відпихати Шевченка від світочів братніх,—
Це і є політично-етичний абсурд.

Ну, то скільки чекати, — несім свої квіти
На проспект, де Міцкевич і Ленін стоять
І між ними, мужі, і жіноцтво, і діти,
Відвоюймо поетові нашому п'ядь!

Нині — в'язка, і завтра, від мене, від нього
Сон-трава і тюльпани, барвінок і без.
День у день, ніч у ніч — хай росте буйно з того
П'єдестал Кобзареві — гора до небес.

Насипаймо нещадно — квітучу могилу
В тому місці, де хочемо мати його.
І ніхто не зграбе нашу волю і силу,
І доб'ємся, доб'ємся, доб'ємся свого.

* Вірш написаний у 1990 році, в час переживань і хвилювань львів'ян за долю пам'ятника Т. Шевченкові у Львові, в час відчаю і пристрастей, які неслися на хвилі національного відродження по всій Україні.

У ньому зображені прагнення львів'ян того часу, тому вірш актуальний у кожний час.

Редакція

Ольга Петик

Думки про Україну

(1)

Україна
на кінчику пера.
Вітчизна
зловлена у клітку слова.

*

Україна:
сім букв чи згуків-згучнословлення
чи... згучноголосіння?

*

Україна:
роздолля програної долі
і бундючно розтанцьованої перекир-надії —
неперевершеної волі
Все-Буття.

*

Тебе нема
у Харкові
у Запоріжжі
Дніпропетровську
Херсоні Миколаєві
і так насправді
Тебе нема
у Києві
(трапляєшся при вулиці сліпий
у лійці вбогого привулка);
Тебе нема
на ринку багатомовному
на міжнародному базарі
в розмовах про важливі справи —
майбутнє космосу і людства;
Тебе нема
і тільки через забуття
Тебе хтось вимовить
і ради цього щоб закрити
жахливу справу дійсності Твоїї;
Тебе нема
і тому може
Ти так часто
на карточці паперу
на кінчику чийогось то пера.

Хожів, 1975 р.

Бог. Батьківщина. Родина.

Нав'язуючи до статті пз.: *Молитва і Батьківщина* Олега Гнатюка («Благовіст», ч. 10), хочу особисто подякувати авторові за порушені в ній важливі для нас справи. Дуже добре, що наголошується вагомість молитви, повагу до віри і церкви.

Наша внутрішня заангажованість у справи Божі, не є без значення і має вплив на події, родину і батьківщину. Ми не можемо навіть на мить забувати, що й події у світі є відносні до поведінки кожного з нас. Тому своєю негативною поставою, чи ліниством не гнівим Господа Бога. Не стараймося створювати виправданих матеріальними потребами. Запам'ятаймо на завжди, що цей нещасливий, хто не має, але цей, що хоче щораз більше мати, або «той має більше, хто менше потребує»¹. Цей перший буде щасливіший, у нього відчуємо справжню людину і приятеля у потребах. Він також буде мати охоту відвідати і допомогти хворій чи самотній людині. Його час перебігатиме по усталеному плані, де на першому місці будуть домінувати справи Божі. Його день починатиметься від молитви, у якій буде подяка за все минуле і просьба о щасливе майбутнє для себе, родини, батьківщини і світу.

У неділю і свята він не забуватиме про обов'язок супроти Бога відбутися Службу Божу і якнайчастіше приступати до Святих Тайн.

У п'ятниці буде пам'ятати про терпіння Ісуса і його слова: *Та прийде час, коли заберуть пана молодого і тоді у ці дні гості весільні будуть постити*². Тому перестерігайте піст, бо сам Ісус Христос цими словами закликає до такої жертви.

Він буде також охочий до пожертв фінансового характеру на різні цілі зв'язані з потребами ближнього, церкви і батьківщини. Його характер буде стійкий. Бог допоможе розрізнити добрі діла від злих. Талант, який одержав від Бога, через свою наполегливу працю помножить у кілька або кільканадцять разів.

Над цим всім і нам треба задуматися. Провидіння Боже по стільки роках випробування очікує від нас глибокого аналізу своєї постави відносно віри і традиції церкви. Мусимо також пам'ятати, що коли Бог покликав нас бути українцями, а не поляками чи німцями, або жидами, то ми є зобов'язані відносно четвертої Заповіді Божої — батьків і батьківщину шанувати, для неї працювати і коли треба, життя віддати.

Коли ми для полегшії життя вибираємо іншу дорогу і підшиваємося до чужого, не рідного, народу, ми стаємося зрадниками своєї рідної Батьківщини. В очах Божих ми не знайдемо оправдання, тому що Господь Бог звелів покликати нас у даному часі для того, а не іншого, народу жити і працювати.

Бути чесною людиною і патріотом, це гарна прикмета кожної особи. Однак патріоти не можуть ніколи забувати про градацію завдань. У них повинен домінувати клич: «Бог. Батьківщина. Родина».

Хотілося б, щоб ці слова дійшли до всіх українців, а передовсім згуртованих в Об'єднанні українців у Польщі, які збираються в домішках чи світлицях. Думаю, що настав час, щоб всюди там завішено Хрест, який є символом християнської віри, до якої усі ми належимо. Щоб також не забракло приватних хат, де б не було почитання святих образів. Настав час ці справи врегулювати.

Прикладом для вагомості домінації справ Божих над світськими хай послужить українська школа у Перемишлі ім. Маркіяна Шашкевича, яка шкільний рік починала від сповіді дітей і батьків, через Службу Божу і посвячення хрестів, яких завішено на почесній стіні в кожному класі.

Робім все згідно зі словами Євангелії: *І все, щонебудь робите словом або ділом, все робіть в ім'я Ісуса, дякуючи Господу Богу через Нього*³, бо для Бога важливіше, коли хтось з любові до Нього піднесе голку із землі, ніж двигав би великий тягар для власного вжитку.

Тому берімо усі ці справи до уваги. Не біймося жертвності для справ Божих, робім усе з Богом, думаючи, чи згідне це з Його Волею. Тоді Бог буде нагороджувати нас всіми ласками, які дають велику радість і душевне задоволення.

Катерина Федик

¹ Хосе Ескрива: «Шлях», Відень-Мюнхен, 1974, с. 191.

² (Лк. 5,35).

³ (Кол. 3,17).

Синодальні рефлексії

В днях 28.11.—14.12.1991 проходив у Римі під головуванням Святішого Отця Йоана Павла II Надзвичайний синод єпископів Європи. Провідною думкою Синоду були слова: *Щоб ми були свідками Христа, що нас визволив*. В цілому Синод присвячено новій Євангелізації Європи.

У Синоді взяло участь 137 делегатів, кардиналів, єпископів, настоятелів монастирів, світських експертів і теологів, а також представники протестантської та православної церков (делегатія православних церков була нечисленною). Синод можна назвати б устами Католицької церкви Європи. У першому тижні Синоду відбулися сесії, на яких отці Синоду складали свої свідчення і аналізували явища, що заходять у сучасному світі, труднощі, на які сьогодні натрапляє євангелізація, її перспективи і методи у світі, який відходить від Бога.

На особливу увагу заслуговує факт присутності численної делегації представників Східної Церкви (12 єпископів). Вперше в історії синодів так численна група східних Католицьких церков могла перед цілим світом

засвідчити свою віру, страждання та єдність з Апостольською Столицею.

Східні католицькі церкви часто критикуються Православною церквою, що знайшло відображення у словах представника Константинопольського патріарха, православного архієпископа Спиридона з Венеції; також висловлювання деяких католицьких теологів критичні до Східних Церков. Заявляють вони, що церкви ці гальмують процес єкуменічного діалогу. Отож не дивують рішучі та міцні слова отців Синоду зі Східних Католицьких церков, у тому кардинала Мирослава Любачівського з УКЦ, кардинала Александра Тодєя з Візантійсько-Румунської Церкви, єпископа Гірки зі Словаччини, єпископа Дмитерка з Івано-Франківська, єпископа Мартиняка з Перемишля та багатьох інших. Церкви ці однозначно засвідчили, що проголошували євангеліє в дуже важких часах переслідувань і гонінь комуністичним режимом, декларували волю співпраці та поєднання. Східні католицькі церкви підносили проблему залучення їх до діалогу з православ'ям і рішуче ствердили, що шлях, яким ішли і надалі йтимуть — правильний і перевірений.

Для нас вірних цієї Церкви, особливо вагомі слова, які висказав у дискусії секретар штату Апостольської Столиці, кардинал Содано. У своїй доповіді він підкреслив заслуги східних католицьких церков для євангелізації в особливо важких умовах.

Дискусії, висловлювання та декларації отців церкви, які стосуються нашої Церкви знайшли своє відображення у заключній Декларації Синоду, яка виразно та урочисто стверджує:

Не можемо не пам'ятати, що оці східні католицькі церкви, які жили під комуністичним гнітом, дали свідчення своєї непохитної віри і дають його по сьогодні. («Декларація» III.7)

Слова ці є для всіх нас великою похвалою, а водночас повинні вони мобілізувати усіх нас до ще більшого прив'язання до нашої Церкви та спонукувати у апостольській праці.

Синод єпископів нав'язуючи до єдиної неподільної Європи, до спільної латинської та східної традиції часів св. Кирила й Мефодія, заохочує всіх до праці над своїм освяченням і введення християнських цінностей в життя європейських суспільств, тим більше, що перед Христом відчиняються сьогодні серця Східної Європи, яка виходить з неволі комунізму і безбожності. Надіємося, що страждання, яких в обороні найвищих релігійних і моральних цінностей зазнали Східні Церкви спричиняться до процвітання віри в цих країнах, де слова Євангелія були заборонені, а їх проповідники часто опинялися в тюрмах та на засланні.

Посилаючися на декларацію II Ватиканського собору, Синод ствердив, що вся Церква — місійна; усі вірні і всі разом — ми свідки Христа, який визволив нас від найбільшого зла — гріха.

Тепер йдеться про це, щоб у місцях атеїзму і байдужості, у життя Європи та її суспільств увійшов наново Христос зі своїм словом, що визволить від зла, а ми будемо цього свідками.

† Іван Мартиняк

Вісті з-над Сяну

Місяць лютий не приніс надзвичайних подій перемишлянам. Він пройшов під знаком поладжування організаційних справ в ОУП і Народному домі.

2 лютого відбулося засідання управи міського гуртка ОУП, на якому розглядалися фінансові питання. Вирішено скликати загальні збори, поінформувати всіх громадян про ситуацію, яка склалася з припиненням фінансових дотацій, запросити на збори представників Головної управи ОУП з Варшави. Обговорювалися також кадрові питання.

20 лютого засідала МГ ОУП вдруге, де точніше обговорено справи загальних зборів та вирішено скликати їх 23 лютого.

23 лютого в Народному домі відбулися загальні збори, прочитано звіт з діяльності МГ ОУП у Перемишлі за минулий рік. Голова ГУ ОУП Юрій Рейт з'ясував незвичайно важку фінансову ситуацію цілого ОУП. В дискусії шукалося способу розв'язання трудної ситуації, в якій опинилося перемишське ОУП і Народний дім, але конкретної розв'язки не знайшлося.

Голова МГ ОУП О. Романик поінформував присутніх, що на просьбу до влад міста повернути будинок

Народного дому його правовим власником, українській громаді, перемишський воевода Ян Мусял надіслав відмовну відповідь. Це дуже прикрий факт, коли влади міста у Перемишлі всього відмовляють українцям, бо нещодавно відмовили повернути назву вулиці іменем Маркіяна Шашкевича.

А ось що пише воевода Ян Мусял у 11-у номері львівської «Ратуші» від 6 лютого: *У відповідь на отриманий телекс з консульського агентства РП у Львові, хочу висловити своє ставлення до безпідставних звинувачень, які були представлені в листі групи демонстрантів в нашій установі... На даний час... повернено нерухоме майно разом з церковними об'єктами в місцевостях Ярослав, Лешно (Поздзяч), Хотинець, Лучичі, Нове Сади... церкву оо. Василіян, будинок бувшої вищої духовної греко-католицької семінарії*; далі констатує: *що, хочу вірити — є лише наслідком браку інформації*. Українці достатньо добре поінформовані місцевою пресою про ситуацію, яка твориться вколо рішень Майнової комісії у Варшаві, яка визначила строк повернення деяких будинків до 5-и років (дивне, чому до п'яти?). Колишній духовний греко-католицький семінар і церква оо. Василіян, надалі у розпорядженні ужитковників, а владика-ординарій далі не має де жити. У Ярославі повернено церкву у комплектній руїні, те саме в Хотинці і Нових Садах. У Поздзячі римо-католики ніколи не повернули греко-католикам їхньої церкви. Українські родини в Поздзячі власними коштами відремонтували придорожню каплицю у полі і там моляться, а в Лучичах церква завалилася. Ось така правда.

На зборах вирішено про деякі кадрові зміни, а саме Осид Романик на власне прохання звільнив пост голови МГ ОУП, а на його місце обрано Ярослава Сидора. Введено також нових членів до управи МГ ОУП, а саме: Ірину Снігур і Степана Мричко.

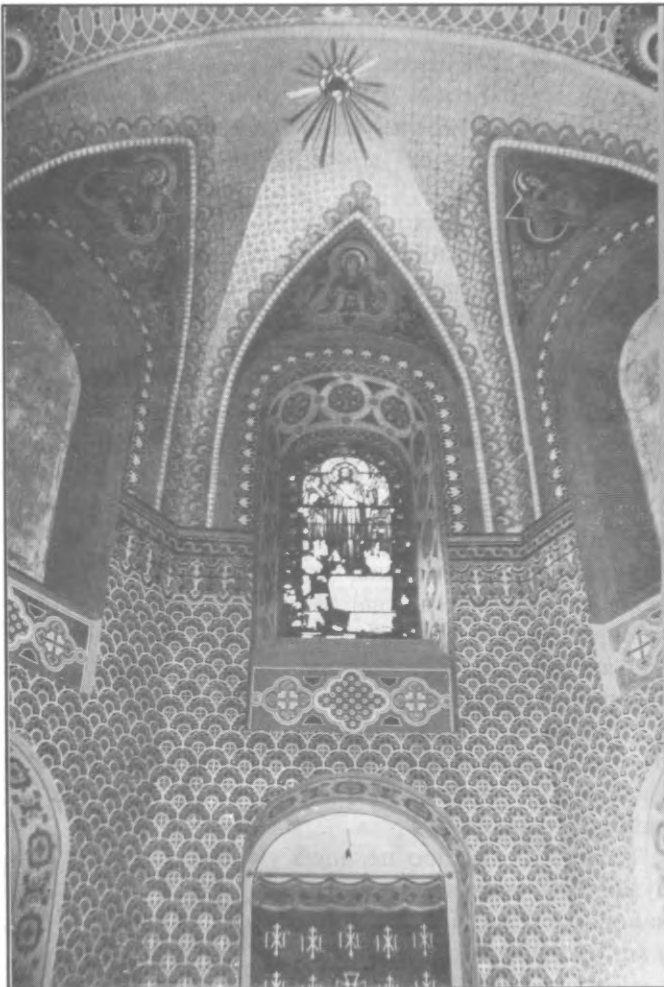
За 1 квартал у Перемишлі є 45 передплатників «Нашого слова». Це надто мале число є наслідком недогляду, бо вже на другий квартал число передплатників подвоїлося (86).

В лютому в Народному домі читалися доповіді на теми: 1) Катерина Зарицька — жінка у боротьбі за волю України; 2) Спілка політ'язнів у Львові — зустріч з журналістом газети «Свобода» Юрієм Стефанівським, який перевів розмови в українській школі, з Владикою Іваном та в Південно-східному інституті у Перемишлі; 3) Хата-музей Івана Макаровича Гончара у Києві; 4) У поклоні Патріархові Йосифу до 100-річчя з дня народження.

М.К.

3 життя Перемиської греко-католицької єпархії

- 15 лютого Владика Іван відкрив нову станицю греко-католицької церкви в Браневі, де відслужив Божественну Літургію, виголосив проповідь та зустрівся зі священниками.

REQUIEM

Церква св. Михаїла в Вербиці належала до найбільш вартісних, під архітектурним оглядом, церков Томашівщини. Її побудували в 1887 році на місці попередньої — також дерев'яної. Вона орієнтована на схід; зрубної конструкції, з вуглами закінченими риб'ячим хвостом, із підвалинами на каміннях. Споруда тридільна; нава й бабінець квадратні, святилище в формі прямокутника закінченого скосами. Всі три частини прикриті восьмибічними куполами на високих тамбурах. Куполи закінчені ліхтарнями, на яких маленькі куполки з хрестами. Інтер'єр церкви був прикрашений цікавими розписами. Дуже рідко зустрічаною розв'язкою з точки зору архітектури церковного будівництва були надвішені хори в наві, з'єднані з галереєю, що знаходилася над бабинцем. У вікнах були залізні куті ґрати. Над головним

входом західного порталу знаходився фундаційний напис та дата побудови церкви.

Вербиця належала до Угнівського деканату Перемиської греко-католицької єпархії. Деканом був Йосиф Кошель, а останнім парохом — о. Юліан Криницький (висвячений на священника в 1904 р.). Церкві патронував рід Ромерів. До війни її патроном був Степан Ромер. До храму приписане було майно: поле — 14 гектарів 63 ари, луки — 14 га 96 а, пасовище й ліс — 8 га 51 а, огорожа — 51 а.

При церкві діяло Братство Непорочного Зачаття. У селі була читальня «Просвіти». Вірних греко-католицького обряду у Вербиці в 1939 р. було 1910 осіб, римо-католиків — біля 25 людей і євреїв — 20 осіб.

Вербиця була одним із сіл, які під час дій у роках 1943-1947 найбільше потерпіли. Село спалило Польське військо; лишилася дерев'яна церква й кладовище.

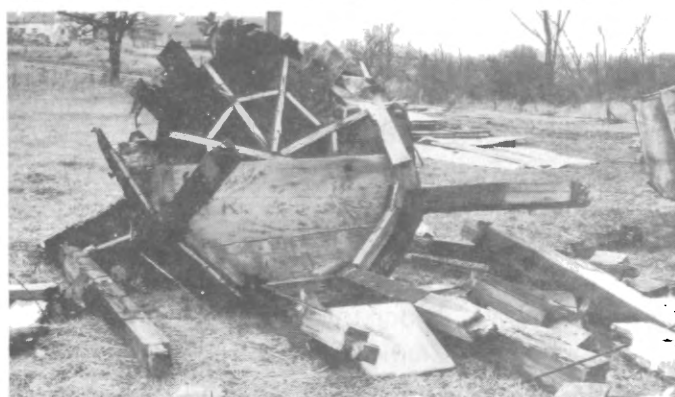
Зараз, після багатьох років, важко відтворити топографію Вербиці. На місці, де колись стояли хати — росте пшениця, навколо розтягаються пасовиська місцевого ПГР-у. Ідучи дорогою з Махнова на горизонті з'являється стара, знищена, сильно принижена додолу, якби не піддавалася плинові часу, споруда.

Від 1947 р. після виселення людей в рамках акції «Вісла» церкву перебрав ПГР у Махнівку. Від того часу вона попадала в руїну. Ікони, все церковне приладдя було розкрадене. В пізніших роках споруду використовувалося як магазин штучних добрив. У 70-х роках, після інвентаризації нащадків Степана Ромера, добрива були забрані, але пошкодження храму були значні; передовсім сильно потерпіли розписи (класицистичного характеру).

Пізніше церква стояла порожня, час-від-часу використовувалася як стайня для овець. Незабаром комусь «захотілося» бляхи — її зірвано (з половини бані), наслідком чого перегнули бельки, а дощі й сніги чинили дальші спустошення. Від північного боку чиясь рука з підвалів вирізала бруси. У цей спосіб споруда починала хилитися. 14 лютого о годині 4-ій цього року церква завалилася *(на наступній сторінці фоторепортаж о. Богдана Степана)*.

Чи коментар тут потрібний? Здається, що ні, але все-таки... просімо Бога, щоб церква в Вербиці була останньою, що загинула від непам'яті одних, темноти других та безсилля інших...

Андрій Степан

Церква в селі Вербица завалилася 14 лютого 1992 року о 4 годині ранку... *Фоторепортаж о. Б. Степана*

Вісті з України

● Анаксіос (гр.) — Недостойний! Кидали в лице православні українці Київському митрополитові Філаретові, який не перестає вести антиукраїнську політику, усуваючи з постів патріотичних владики і священників. Проти ворожої Україні політики Філарета відбуваються велелюдні протести під Почаївською лаврою, в Донецьку, Тернополі і інших містах.

● Президентом України Леонідом Кравчуком внесено на сесію Верховної Ради поправки змін в Конституції. Зміни йдуть у напрямі призначення президентом спеціальних уповноважень в кризових ситуаціях. Президент хоче мати право призначувати своїх представників в областях і районах та одноособово видавати укази законодавчого характеру. Україна в складних ситуаціях хоче мати сильного президента, тому Верховна Рада задовільнила ці прохання.

● Вперше Україна сама буде призначати нагороди за досягнення в діяльності науки, культури й мистецтва.

● Не укладається добре співробітництво між Україною і Росією в діяльності економіки. Згідно з умовою Україна достарчатиме Росії харчі, вироби з металу і інші види товарів. В основному з цих умов Україна вив'язується. Зате з Росії на Україну мав надходити газ, нафта і ліс для шахт в Донбасі, але на практиці це не реалізується. Таке ставлення, це свого роду політичний тиск на Україну, щоб «вибити» її з голови незалежність від «старшого брата». Не дочекавшись лісу з Росії, українці змушені рубати ліс в Чернігівщині, Поліссі, Волині і довозити в Донбас, щоб не перервати видобутку вугілля. Згадаймо, що колись по-варварськи вирубувалося ліси в Україні, зокрема в Карпатах і вивозилося в Росію.

● З приємністю стверджуємо, що багато харитативної допомоги від західних країн, в основному з США, Канади, Німеччини, йде безпосередньо на Україну. Західні країни не роблять помилок як це було давніше, коли така допомога йшла через Москву, а тим шляхом на Україну приходив з неї лише мізерний відсоток. Прикладом може бути 700.000 доларів, які збрала українська діаспора для дітей Чорнобиля, але грошей діти не побачили, бо вони залишилися в Москві.

● Служба безпеки України провела міжнародну конференцію з ділянки безпеки та боротьби зі злочинністю. В конференції взяли участь експерти з країн Заходу — США, Німеччини, Канади, Франції, Іспанії і інших.

● 15 лютого у Києві постала перша приватна станція Радіо-Рокк, яка почне працювати у перших днях березня і буде конкуренткою для державного радіо. Отже, приватизація протирає шлях в Україну.

● 18 лютого це історичний день в українській дипломатії. Граф Бросовітз, посол Німеччини, перший серед чужоземних держав, які визнали Україну, вручив вірчі грамоти президентові України Леонідові Кравчуку. Урочистість була прекрасно оформлена. Перед палатою військова частина Національної Гвардії з синьо-жовтим прапором, віддала належні почесті Главі Української Держави і Послові Німеччини. Вручення писем відбулося в Маріївській палаті (резиденція президента України).

● Врешті в Україні свій герб — Золотий Тризуб на синьому полі. 19 лютого після довгих дискусій — 333 депутати проголосували: 231 — за, 52 — проти, 26 — здержалося від голосу, а решта не взяла участі в голосуванні. Нехай Читачів це не дивує, бо велике число тих «представників народу», це колишні номенклатурні і безхребетні учні неславної пам'яті Володимира Щербинського. Але пам'ятаймо, що 1 грудня минулого року аж 90,32% громадян України, віддало свої голоси за незалежну державу — Україну.

● Делегація Української федерації футболу зустрілася з керівництвом ФІФА, де узгоджено, що 3 червня Україна стане повноправним членом ФІФА і восени буде брати участь в кубкових змаганнях Європи як самостійна держава. Голова Української

федерації футболу Віктор Ванніков подарував керівникам ФІФА синьо-жовтий прапор і текст гімну *Ще не вмерла Україна*.

● На Рівненщині вперше відбулося вшанування пам'яті генерал-хорунжого УПА «Північ» Дмитра Клячківського, відомого під псевдом Клим Савур або Охрім. Він загинув 12 лютого 1945 року у нерівному бою з силами НКВД у своєму бункрі в урочищі Лісничівка, що біля містечка Клевань. Кандидати у Національну Гвардію Рівненської області і офіцери запасу склали присягу на вірність Україні.

● 36 державних іменних стипендій заснував Кабінет міністрів України. Вони будуть призначатися студентам та аспірантам українського походження, які проживають за межами держави.

● Незалежна Україна іде на зустріч культурним потребам національних меншин. З кінцем лютого в Києві виходить польський щоденник „Dziennik Kijowski”. У Львові, коли до влади прийшли в 1990 році національно-демократичні сили появилася „Gazeta Lwowska”.

● Як повідомив президент власник фірми «Кенедієн Банк Хот Кампані» Доглес Арендз українські гроші матимуть сім номіналів: 1, 2, 5, 10, 20, 50 і 100 гривень.

● Комсомольськ Полтавської області. Вночі члени Руху Ігор Сенченко та Ростислав Луцишин облили червоною фарбою пам'ятник Леніну. Причиною стала стаття у «Комсомольській правді» про Леніна.

● Минулого року жителі Хмельницького вивезли з рідного міста за кордон, здається, все, що можна було продати. Напочатку цього року в ціні були кози. За живу тварину в Польщі давали 3 мільйони злотих.

У пам'ять 110 роковин з дня народження Івана Огієнка

В лютому цього року вперше вільно, у вільній Україні, український народ відсвяткував 110 роковини одного з найкращих своїх синів Івана Огієнка, уродженця Житомирщини.

Іван Огієнко — вчений, мовознавець, автор незчисленних книжок і статей з ділянки історії церкви, культури, мистецтва тощо.

В уряді Української Народної Республіки (1912-21) він був міністром віросповідань, організатором Всеукраїнського православного собору (1918), професором Київського університету св. Володимира, засновником Українського університету в Кам'янець-Подільському (1919) та його ректором. В роках 1940-44 з духовним ім'ям Іларіона — архієпископ холмський і підляський. В роках 1959-72 — митрополит Української автокефальної православної церкви в Канаді.

Переклав на українську мову літургію святого Івана Золотоустого, а також Святе Письмо.

У своїх творах зокрема працював над відмосковленням Української православної Церкви, яку насильством царського уряду та відкритою симонією, по 32-літній боротьбі, від нещасної Переяславської ради (1654), Москва приєднала (1686) до себе, а забравши її, відразу ж повела проти неї нівелюючу політику і зробила з неї звичайну московську митрополію.

З другим велетнем українського народу графом митрополитом львівським Андреем Шептицьким, удержував близькі і дружні відносини.

Митрополит Іларіон

З нагоди його 110-ліття з дня народження Педагогічному інституту в Кам'янець Подільському буде присвоєне ім'я Івана Огієнка.

Діяльність Івана Огієнка найкраще охарактеризував головний отаман Симон Петлюра в листі до Ювіляра від 19 листопада 1921 року: *Уважно слідкуючи за діяльністю Вашою, з вдовolenням бачив я, що, по всяк час, при самих несприятливих обставинах, Ви з повною відданістю та великою любов'ю віддавали всі свої сили, знання й енергію для справи духовного відродження українського народу. Завдяки видатній дбайливості та невсипучій енергії Вашій покладаються міцні підвалини для найкращого розвитку відродженої Автокефальної Православної Церкви Української: перекладено службу Божу на живу мову українську, розвинуто широку видавничу діяльність в питаннях церковно-національних, підготовляються кадри національно-свідомого духовенства. Українська Церква Православна нав'язує зносини з Вселенським Патріархом та організовано вступає до всесвітніх об'єднань церковних. Одночасно з цим проводиться релігійно-освітня праця серед нашого воляцтва й громадянства та задовольняються релігійні потреби їх на чужині. Дбаючи найбільше про розвиток Православної Церкви Української, не забули, однак, Ви і про справи інших церков і громадян релігійних усіх визнань, в Україні суцільних. Перебуваючи в живих стосунках з видатними представниками цих Церков і громад, Ви зуміли викликати у них прихильне відношення до справи нашої державности¹.*

(м.лч)

Церковна пісня наближає до Бога.

Пісня — притаманна ознака українського духу. І це в нас перенесене й до Церкви Православної. У католиків — органи, у православних — спів.

Хори — ознака Православної Церкви. Вони славилися здавна в Україні, вони здавна — окраса нашої Церкви. Вони надають душевність Церкві, і прямують нашого духа до Неба.

Коли співає вся Церква — враження робиться неземне, бо вся Церква зливається в одній молитві до Господа².

Іларіон

¹Осип Зінкевич, Олександр Воронин: *Мартирологія Українських Церков у чотирьох томах*, том I, *Українська Православна Церква*. Укр. Вид. «Смолоскип» ім. В. Симоненка, Торонто-Балтимор 1987.

²«Рідна нива», Український Православний Календар-Альманах, Вінніпег 1991.

Повертають як лелеки в свої рідні сторони

Посмертна згадка

Повернувся на рідну землю бл.п. др Борис Вітошинський, професор Українського вільного університету в Мюнхені, бувший головний редактор газети «Українець Час» у Парижі та «Шлях Перемоги» в Мюнхені.

Покійний народився 18 серпня 1914 року в Перемишлі в патріотичній сім'ї. Середню школу закінчив

в Перемишлі, а юридичну освіту здобував у Варшаві. Вже в середній школі вступив в ряди ОУН і став її дуже активним членом.

У 1934 році польський уряд його разом з товаришами: Д. Микитою, В. Федаком, М. Качмаром, запроторив до Берези-Картуської, де перебував до 1936 року. Коли у місяці жовтні 1938 року була проголошена автономія Карпатської України, у Перемишлі відбулася велика маніфестація, після якої польська поліція арештувала окружного провідника ОУН — Д. Микиту та багато інших членів ОУН, в тому числі і Бориса Вітошинського. З тюрми вийшли вони щойно після розвалу Польщі у вересні 1939 року.

У 1941 році, в час відновлення української державності він активно включився в її будівництво. Після кількох місяців німецьке гестапо арештувало його у Львові. Сидів в тюрмі на Лонцкого, потім в Монтелюпіх в Кракові, а у 1942 році перевезено його до страшного концтабору в Авшвіц (Освенцім). Покійний переходив там жахливі знущання і тільки при Божій допомозі вижив. Співдрузями бл.п. проф. Бориса в тому таборі заглади (який тоді був щойно в розбудові) були: рідний брат Олег та два брати Степана Бандери. Брати Бандери були в таборі в ганебний спосіб замордовані.

На початку 1945 року під час евакуації з Авшвіцу до концтабору Матгаузен, покійний пережив смертельний марш, відтак нові жахи смерті в концтаборах Мельх і Ебензе.

Після виходу у травні 1945 року з табору Ебензе лікувався, а згодом, ще не зовсім здоровий, включився в дальше організаційне життя ОУН. Перебував в Німеччині, Франції, Аргентині й знов у Франції, де й у Парижі одружився.

Покійний належав до талановитих журналістів і своїми цінними матеріалами збагачував українську пресу. Брав активну участь у суспільно-громадському і політичному житті. З часом включився у наукову діяльність, успішно закінчив розпочаті студії докторатом та доцентурою і залишився професором Українського вільного університету в Німеччині. Написав цінну працю з ділянки міжнародного права пз.: *Визвольна боротьба у світлі міжнародного права*. В своїх публікаціях покійний постійно пророкував скоре падіння московсько-більшовицької імперії. Був дуже щасливий, що діждався Вільної, Незалежної України, хоч не встиг вже її відвідати.

Незважаючи на підірване здоров'я, ослаблене серце, з великою радістю рішився відвідати зі своїми братами Перемишль, місто своєї молодості, де перерівав дитинство. Зустрівся з родиною, знайомими та відвідав місця йому добре знайомі, як: Народний дім, Кафедральний собор св. Івана Хрестителя, Єпископську палату, Могили Січових Стрільців у Пикуличах, головний цвинтар, де спочивають наші визначні особи тощо. Найбільше задумався на Вовчу, над своїм родинним гробом, де й спочиває його мати. Покотилася йому не одна сльоза з очей, стоячи над гробом матері. Роздумував над своїм минулим і висловив до своїх братів такі слова: *хотів би я в майбутньому тут спочити*.

Повертаючися поїздом у Париж до своєї рідні — дружини Ольги Любомири та дочок — Лариси Іванни та Ірини Зореслави разом з братом, доктором Олегом, в часі вже годинної їзди, на руках брата ослаблене серце перестало бити. Дивне і незнане Провидіння Боже.

Дня 13 грудня 1991 року відбувся похорон бл.п. проф. доктора Бориса Вітошинського у Перемишлі-Вовче, де й спочив в родинному гробі біля своєї матері.

На похорон покійного зійшлася велика українська громада. Всі хотіли віддати шану великому борцеві за незалежність України.

Парастас в Церкві Успення Пречистої Богородиці на Вовчу відслужив греко-католицький священник о. Богдан Степан.

Панахиду над могилою відслужили: о. Богдан Степан та православний священник о. Анатолій Федаш.

Прощальне слово над домовиною бл.п. Бориса виголосив о. Богдан Степан, підкреслюючи страждальне життя покійного та заслуги для нашого народу.

Під час розмови дочка покійного, Лариса та брати др Олег і др Іван, сказали, що сповнилося його найбільше бажання, бо похоронений на рідній землі та вже у незалежній, самостійній Україні.

У цей скорботний день не тільки жителі Перемишля, але й ціла Україна, втратила свого вірного сина, який все своє життя посвятив для її визволення.

Спи спокійно Сину України, Вона про Тебе ніколи не забуде!

І.Г.

Українські приповідки й приказки про погоду на місяць березень

1. Святий Матвій зиму тратить, або ще збогатить.
2. Коли на Матвія збіже дорожче, буде дорожжі до кінця року, а коли воно станіло, то буде таніти.
3. У марті погода помішана, як горох з капустою.
4. Місяць март, чорта варт.
5. У марті, як в горці.
6. У марті раз гуде і кипить, раз спокійний, ніби спить.
7. Марець як упір, з берези кров п'є.
8. Місяць марець чари знає, раз він їздить, раз пливає.
9. В марті стільки тепла, що у мачухи серця.
10. Березень гонить вітрами, мішає дощ в погоду, старі люди з цього в здоров'ї мають шкоду.
11. Прийшов марець, в страху старець, вже готує ліків горнець.
12. Чого марець не випече, то квітень висіче.
13. Чого марець не докаже, то докаже квітень.
14. Коли в березні громи, то у травні сніг.
15. Коли в березні гримить, то у квітні сніг лежить.
16. Скільки мряки в марті, тільки дощів в червні.
17. Сухий марець, мокрий май, буде жито, наче гай.
18. Сухий марець, мокрий квітень, теплий май, буде добрий урожай.
19. Коли з початку березня погода, то на картоплю буде урода.
20. В березні береза плаче, бо з неї кров п'ють.
21. На св. Євдокі (14.03), води по халяви.
22. На Євдокі, води по боці.

23. Місяць марець не є певний, раз зимовий, раз весняний.
24. Св. Євдокія сніги потопила, води наробила, жаби оживила, та бузьків накормила.
25. На Євдокі плай, бузькові рай.
26. На св. Євдокі, жайворон гніздо робить в борозді глибокій.
27. Свята Євдокія, цариця весни.
28. На Євдокі бузьок ходить, та жаби ловить.
29. На Євдокі жайворон співає, та рільника звеселяє.
30. Євдока жінка слабосила, але ніч з днем вірівнала.
31. На теплого Олексі (30.03), то пасуться гуси, а на Кирила (31.03), попасеться вже корова і кобила.
32. На св. Мирослава (10.03), вже зелена добре трава.
33. Марець на св. Прокопа (11.03), вигнав в поле з плугом хлопа.
34. Березовий сік, то людям на лік.
35. Коли збіжа засіяне до Олексі, то рільникові на серці стало легше.
36. Ой ти марцю все диши і землю осуши.
37. На св. Євгена (20.03), вже трава зелена.
38. Марець, як вулкан і гуде і гремить, а як змучиться, то спить.
39. Березень, то берези кохає, в зелене листя їх вбирає.
40. На св. Олексі, то й корові є легше.
41. Співай, співай жайвороне, бо вже поле засіяне.
42. І я вже лен засіяла, на св. Ростислава (27.03).
43. Не завжди в марті гріє.
44. Марець є пльоткарка, раз сміється, а раз смарка.
45. І марець потрапить задути.
46. Коли в березні багато дощу, то не врожайний рік буде.
47. Коли на Йосифа (19.03 за новим стилем) погода, буде в полі добра врода (добрий врожай).
48. На св. Григорія, пішла зима до моря.
49. Коли 21-го є тепло, буде в літі добре пекло.
50. Коли в марці посуха, то буде в маю дощова плюха.
51. Коли марець громи носить, то у маю сніг поросить.
52. «Сорок мучеників» яких, то 40 наступних днів таких.
53. Скільки в марті днів ясних, але мрячних, стільки буде в часі жнив днів дощових.
54. Коли в марті сніг топніє, то у квітні побіліє.
55. Коли на початку марця мороз, то ще він буде через 40 днів.
56. Що марець випече, то квітень висіче.
57. Місяць март убогий, як нема в ньому вологи.
58. Коли на «40 Святих» є мороз (22.03), то ще буде 40 заморозків.
59. Скінчився марець, помер не один старець.

Записав: *Іван Павлик*
із с. Заліська Воля
Ярославського повіту

Книжкові новини на полицях перемиських книгарень

1. Joanna Tomalska: *Ikony*. Białystok 1991
Гарне, альбомне видання з приватних колекцій і музеальних засобів у Білостоці. Із 168 сторінок, 29 відведено описові історії і походженні ікони (стільки ж перекладові на англійську мову). Даліше заміщені кольорові репродукції дев'яносто ікон та список ілюстрацій з поданням назви ікони і її місця зберігання. Тираж: 10.000 примірників.

2. Stanisław Kryciński: *Cerkwie w Bieszczadach*. Warszawa 1991.
Це своєрідний шематизм 5-ти деканатів (балигородського, тіснянського, лютовиського, турчанського та жукотинського) з їх 45-ма парафіяльними і 59-ма дочерними церквами. До кожної церкви автор подає дані метрикальні (рік будови, стан церкви на нинішній день, кількість вірних в роках: 1890, 1918, 1938). На кінці книжки заміщено індекс місцевостей і список імен святих, патронів церков, а також карту з розміщенням церков. Заміщено 32 фотографії церков і 35 рисунків тих, які знищено. Об'єм книжки — 96 сторінок.
3. Leopold Hauser: *Monografia miasta Przemyśla*. Przemyśl 1991.
Це рідкісне, вже друге видання, а якже вартісне так для польського, як і українського читача і дослідника історичної давнини міста Перемишля. У ньому чимало джерельного матеріалу, який торкається Перемиської єпархії до і після Унії; на жаль досліджений лише до 1883 року. На кінці книжки заміщено календарій важливіших подій у місті Перемишлі, доведений до 1991 року. Об'єм книжки — 330 сторінок. Тираж лише 2.500 примірників.
4. dr Lucjan Adamczuk, ks. prof. Witold Zdaniewicz: *Kościół katolicki w Polsce 1918-1990*. (Rocznik statystyczny) Warszawa 1991.
Це незвичайно солідне опрацювання, яке всесторонньо охоплює усі католицькі обряди у Польщі, в тому чимало місця посвячено українській греко-католицькій церкві. Видання зроблене новочасними методами статистичних досліджень і гарно проілюстроване новочасними техніками. Книжка охоплює 350 сторінок. Тираж — 50.000 примірників.
5. Aleksander Nałęcz: *Cerkwie greckokatolickie Diecezji Przemyskiej po roku 1945*. Przemyśl 1988.
Книжка зараховується до історичної серії, том V(VII) Перемиської бібліотеки. Редактором тому є Ян Мусял, актуальний сенатор РП і перемиський воевода. Видана за згодою Єпископської римо-католицької курії у Перемишлі, на доручення Єпископа-Ординарія Ігнатія Токарчука. В книжці заторкнута проблеми старань римо-католицької Курії до уряду о позискання залишених греко-католицьких церков і пристосування їх для потреб римо-католицького костела. На кінці книжки заміщено список церков і місцевостей, якими користується римо-католицький костел, 39 позицій приміток, в яких автор цитує документи виключно польські, а між ними мало популярні як: Е. Прус: *Władyka Świętojurski* і А. Бата: *Bieszczady w ogniu*, індекс осіб і місцевостей.
Об'єм книжки 176 сторінок.

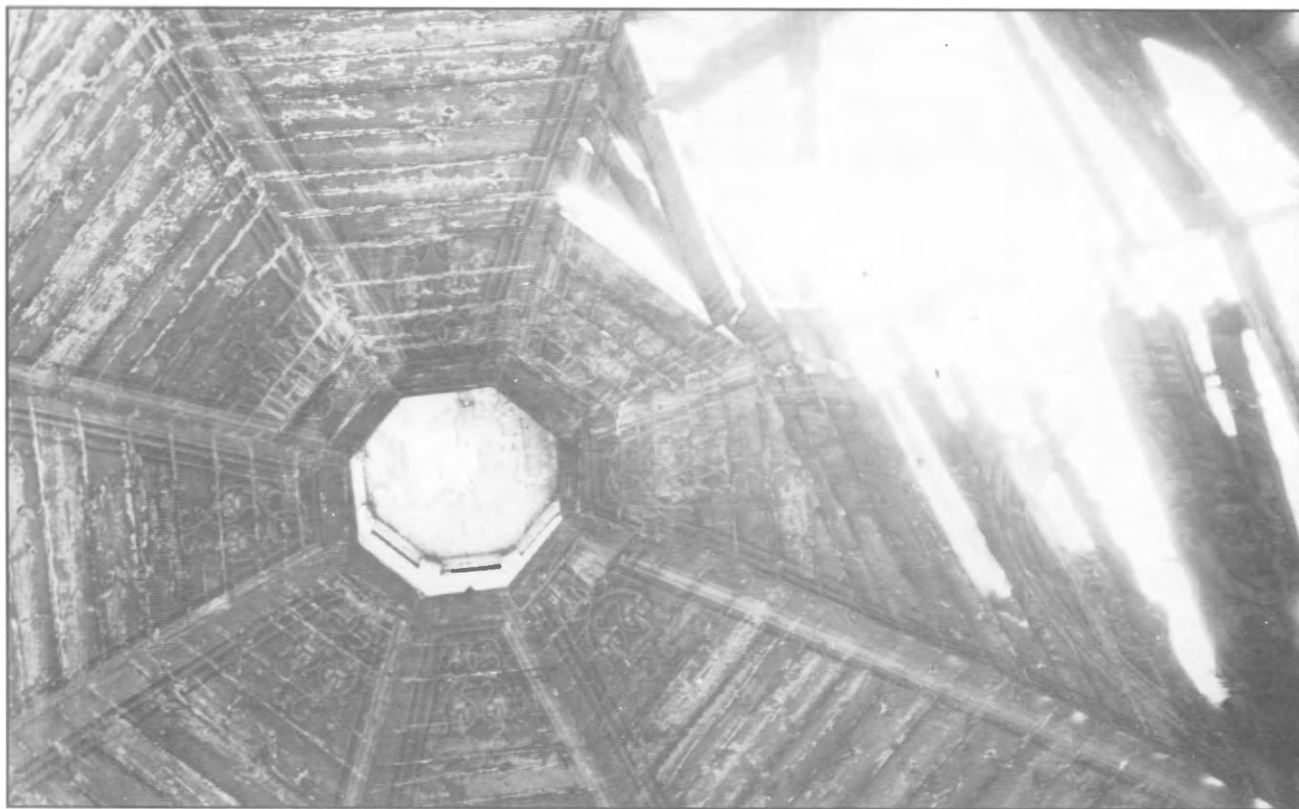
М.К.

На підтримку журналу «Перемиські дзвони» дальші пожертви склали:

о. Михайло Бундз — 50 ам. дол.

Жертводавцю сердечно дякуємо.

Редакція

Церква св. Михаїла в Вербиці з 1887 року

Фото: Андрій Степан (1988 р.)

Перемишль, березень 1991 рік

Фото: Андрій Степан